

Západočeská univerzita v Plzni
Fakulta filozofická

Diplomová práce

2012

Magdalena Pecnová

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Diplomová práce

**ROLE POLSKÉHO PREZIDENTA
V ZAHRANIČNÍ POLITICE POLSKA**

Magdalena Pecnová

Plzeň 2012

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Katedra politologie a mezinárodních vztahů

Studijní program Politologie

Studijní obor Mezinárodní vztahy

Diplomová práce

**ROLE POLSKÉHO PREZIDENTA
V ZAHRANIČNÍ POLITICE POLSKA**

Magdalena Pecnová

Vedoucí práce:

doc. PhDr. Michal Kubát, Ph.D.

Katedra politologie a mezinárodních vztahů

Fakulta filozofická Západočeské univerzity v Plzni

Plzeň 2012

Prohlašuji, že jsem práci zpracovala samostatně a použila jen uvedených pramenů a literatury.

Plzeň, prosinec 2012

.....

Poděkování:

Ráda bych touto cestou poděkovala doc. PhDr. Michalu Kubátovi, Ph.D. za odbornou pomoc a čas, který mi věnoval při sepisování mé práce.

Obsah:

1. Úvod
2. Konstituční vývoj v Polsku po roce 1989
 - 2.1 Malá ústava z roku 1992
 - 2.2 Ústava z roku 1997
 - 2.3 Poloprezidentský systém
 - 2.3.1 Poloprezidentský systém za „vlády“ Lech Wałęsy
3. Pravomoci polského prezidenta v zahraniční politice
 - 3.1 Pravomoci prezidenta v zahraniční politice státu v letech 1989 – 1997
 - 3.2 Pravomoci prezidenta v zahraniční politice podle ústavy z roku 1997
4. Vztah „prezident – premiér“ v polském politickém prostředí
 - 4.1 Vztah „prezident – premiér“ v období let 1989 – 1997
 - 4.2 Vztah „prezident – premiér“ po roce 1997
5. Polská zahraniční politika
 - 5.1 Analýza polské zahraniční politiky za pomoci vnitřních a vnějších faktorů
 - 5.1.1 Vnitřní faktory
 - 5.1.2 Vnější faktory
 - 5.2 Aktéři polské zahraniční politiky
 - 5.2.1 Vláda
 - 5.2.2 Prezident
 - 5.2.3 Parlament
 - 5.3 Polská zahraniční politika po roce 1989
 - 5.3.1 Vztahy se Západem
 - 5.3.1.1 Spojené státy americké
 - 5.3.1.2 Severoatlantická aliance
 - 5.3.1.3 Evropská unie
 - 5.4 Východní politika
 - 5.4.1 Dvě školy myšlení
 - 5.4.2 Politika „dvou kolejí“ v letech 1989 – 1992
 - 5.4.3 Období let 1992 – 1993
 - 5.4.4 Období let 1994 – 1995
 - 5.4.5 Období let 1996 – 1997
 - 5.5 Vztahy s Běloruskem
 - 5.6 Vztahy s Ruskem
 - 5.7 Vztahy s Ukrajinou

- 5.8 Polská rozvojová pomoc
- 5.9 Priority polské zahraniční politiky pro období let 2012 – 2016
- 6. Prezidentské volby v Polské republice od roku 1990
 - 6.1 Prezidentské volby 1990
 - 6.2 Prezidentské volby 1995
 - 6.3 Prezidentské volby 2000
 - 6.4 Prezidentské volby 2005
 - 6.5 Prezidentské volby 2010
- 7. Prezidenti Polské republiky 1990 – 2012
 - 7.1 Lech Wałęsa
 - 7.1.1 Lech Wałęsa a Západ
 - 7.1.2 Vztahy s Ukrajinou
 - 7.1.3 Vztahy s Ruskem
 - 7.2 Aleksander Kwaśniewski
 - 7.2.1 Aleksander Kwaśniewski a Západ
 - 7.2.2 Vztahy s Ukrajinou
 - 7.2.3 Vztahy s Ruskem
 - 7.3 Lech Kaczyński
 - 7.3.1 Lech Kaczyński a Západ
 - 7.3.2 Vztahy s Ruskem
 - 7.3.3 Jak vidí Lecha Kaczyńského britská BBC
 - 7.4 Bronisław Komorowski
 - 7.4.1 Bronisław Komorowski a Západ
 - 7.4.2 Vztahy s Ukrajinou
 - 7.4.3 Vztahy s Ruskem
- 8. Závěr
- Seznam použité literatury a dalších pramenů
- Resumé
- Přílohy

Seznam zkratek

AWS	Akcja Wyborcza Solidarność (Volební akce Solidarita)
KLD	Kongres Liberální – Demokratyczny (Liberálně – demokratický kongres)
KO „S“	Komitet Obywatelski „Solidarność“ (Občanský výbor „Solidarita“)
LPR	Liga Polskich Rodzin (Liga polských rodin)
NSZZ „S“	Niezależny Samorządny Związek Zawodowy „Solidarność“ (Nezávislý samostatný odborový svaz „Solidarita“)
PC	Porozumienie Centrum (Dohoda středu)
PChD	Partia Chrześcijańskich Demokratów (Strana křesťanských demokratů)
PiS	Prawo i Sprawiedliwość (Právo a spravedlnost)
PL	Porozumienie Ludowe (Lidová dohoda)
PO	Platforma Obywatelska (Občanská platforma)
PPG	Polski Program Gospodarczy (Polský ekonomický program)
PSL	Polskie Stronnictwo Ludowe (Polská lidová strana)
PZPR	Polska Zjednoczona Partia Robotnicza (Polská sjednocená dělnická strana)
ROAD	Ruch Obywatelski Akcja Demokratyczna (Občanské hnutí – Demokratická levice)
S	Samoobrona Rzeczypospolitej Polskiej (Sebeobrana Polské republiky)
SD	Stronnictwo Demokratyczne (Demokratická strana)
SdPI	Socjaldemokracja Polska (Polská sociální demokracie)
SLD	Sojusz Lewicy Demokratycznej (Spojencství demokratické levice)

SLCh	Stronnictwo Ludowo – Chrześcijańskie (Křesťansko – národní strana)
UD	Unia Demokratyczna (Demokratická unie)
UP	Unia Pracy (Unie práce)
UW	Unia Wolności (Unie svobody)
ZChN	Zjednoczenie Chreścijańsko – Narodowe (Křesťansko – národní sjednocení)
ZSL	Zjednoczone Stronnictwo Ludowe (Sjednocená lidová strana)

1. Úvod

Jelikož se po roce 1989 v Polsku několikrát měnil ústavní pořádek, měnila se tím pádem i role polského prezidenta a jeho postavení v zahraniční politice státu. V 90. letech 20. století jsme zde byli svědky mnoha proměn ústavně – politického systému, což se více či méně projevilo také na pravomocích prezidenta republiky.

Funkce prezidenta republiky vznikla 7. dubna 1989 na základě schválení tzv. dubnové novelizace ústavy a zrušení Státní rady (do té doby kolektivní hlavy státu). Z důvodu konfliktní a bouřlivé politická situace nebylo možné schválit novou „řádnou“ ústavu co nejdříve, a proto si na ni Polsko muselo počkat až do roku 1997. Jelikož byla stará ústava z roku 1952 naprosto nevyhovující, bylo nutné toto „přechodné“ období nějak vyplnit. Výsledkem bylo schválení tzv. malé ústavy, což byl ústavní zákon z roku 1992 omezující se pouze na vytyčení základních principů fungování mocenských institucí a vztahů mezi nimi. Politický režim daný malou ústavou bychom mohli označit za poloprezidentský, kdy tehdejší prezident Lech Wałęsa disponoval silným mandátem, který mu zajistily mimo jiné přímé prezidentské volby.

Prvním prezidentem Polska se však stal (ještě před Lechem Wałęsou) gen. Wojciech Jaruzelski, který byl zvolen ještě Národním shromážděním v roce 1989. S jeho slabým politickým postavením šel ruku v ruce i umírněný politický styl, který se vyznačoval pasivitou a loajalností vůči vládě premiéra Tadeusze Mazowieckého. V roce 1990 ho nahradil již zmiňovaný Lech Wałęsa, který zastával post prezidenta až do roku 1995, kdy v prezidentských volbách podlehl Alexandrovi Kwaśniewskému. S nástupem nového prezidenta se politický styl „zklidnil“ a zlepšily se také vztahy s vládou. Prezident Kwaśniewski se mimo jiné angažoval ve vstupu Polska do Severoatlantické aliance a

Evropské unie. V roce 2000 obhájil svůj post a v prezidentském úřadu zůstal dalších 5 let, až do konce svého funkčního období.

V roce 2005 do úřadu prezidenta nastoupil Lech Kaczyński, který byl v posledních letech svého funkčního období (od roku 2007) znám především ve spojitosti se spory, které vedl s premiérem Donaldem Tuskem, což také ovlivňovalo zahraniční politiku státu. Prezident zahynul v dubnu 2010 při pádu vládního letadla u ruského Smolensku. Po tragické smrti Lecha Kaczyńského nastalo na prezidentském postu období vlády několika úřadujících prezidentů, než do úřadu nastoupil současný prezident Bronisław Komorowski, který zvítězil v červencových prezidentských volbách v roce 2010.

Toto téma své práce jsem si vybrala zejména z toho důvodu, že mě zajímá, jakou roli vlastně hraje polský prezident v zahraniční politice státu. Jako většina lidí jsem v médiích pozorovala „bitvu“ polského prezidenta Lecha Kaczyńského a premiéra Donalda Tuska o reprezentování Polska na mezinárodní scéně. Zaujalo mne, jak je možné, že se oba nejvyšší představitelé státu nemohou shodnout na tom, kdo má kam jet a reprezentovat Polsko. A jsou v tomto případě polské ústavně – právní předpisy natolik nejednoznačné či se je pouze tito dva aktéři rozhodli ignorovat? Zajímá mne tedy, jakou roli ve skutečnosti hraje polský prezident v zahraniční politice svého státu.

V předkládané práci se budu zabývat rolí polského prezidenta v zahraniční politice státu. V práci se mísí teoretické části s praktickými, avšak měly by být sestaveny tak, aby byl text srozumitelný a celistvý. Nejprve se budu zabývat vývojem politické scény v Polsku od roku 1989 se zaměřením na post prezidenta a jeho roli v zahraniční politice státu. Jak se tato role postupem času měnila a vyvíjela v souvislosti s ústavně – politickými změnami v Polsku. S tím souvisí také role premiéra, který

je jedním z hlavních aktérů výkonné moci. Budu se tedy zabývat také vztahem prezidenta a předsedy vlády jak na teoretické úrovni, tak samozřejmě i z praktického hlediska, a to v souvislosti s Polskou republikou. Pokusím se zjistit, jakou roli hraje tento vztah *prezident – premiér* na polské politické scéně a zda nějakým (a případně jakým) způsobem ovlivňuje roli prezidenta v zahraniční politice státu. Dále se budu věnovat konkrétním aspektům polské zahraniční politiky a míře prezidentského vlivu na ni. Zaměřím se na každého prezidenta zvlášť a pokusím se o shrnutí nejdůležitějších aspektů jejich chování s ohledem na zahraniční politiku státu.

V první kapitole se věnuji konstitučnímu vývoji v Polsku po roce 1989. Zaměřím se zde na nejdůležitější právní dokumenty, které byly přijaty po tomto roce, a pokusím se ukázat, jak se postupem doby měnilo postavení prezidenta republiky s ohledem na zahraniční politiku státu.

Následovat bude kapitola zaměřená na prezidentské pravomoci v oblasti zahraniční politiky. Je rozdělena na období před přijetím polské Ústavy v roce 1997 a po něm.

V pořadí třetí kapitola se zabývá politickým vztahem prezidenta a předsedy vlády také rozdělená do dvou částí, a to na období před přijetím již zmíněné Ústavy a období let po začátku její platnosti.

Další obsáhlá kapitola pojednává o polské zahraniční politice. V úvodu krátce nastiňuji faktory, které zahraniční politiku formují a ovlivňují. Dále se tato kapitola zabývá

V pořadí již páté kapitole se krátce zmíním o prezidentských volbách v Polsku od roku 1990. Ukáži, jakým způsobem a za jakých okolností byly zvoleni jednotliví prezidenti do svého úřadu.

Poslední kapitola se věnuje všem čtyřem demokraticky zvoleným polským prezidentům. Pokusím se zde zmapovat jejich chování v rámci zahraniční politiky státu a zjistit, zda-li tato jejich jednání mají nějaké reálné důsledky pro zahraniční politiku Polské republiky.

Časový rámec jsem vymezila od roku 1989 do současnosti, tedy od pádu komunistického režimu v Polsku a vzniku „nové“ polské státnosti. Budu se zabývat pouze demokratickými a řádně zvolenými prezidenty, tudíž začnu zkoumat politickou situaci až od období zvolení Lecha Wałęsy prvním demokraticky zvoleným polským prezidentem (nebudu se tedy příliš konkrétně rozepisovat o prezidentu Wojciechu Jaruzelském). Nebudu též zkoumat období „vlády“ úřadujících prezidentů po tragické smrti Lecha Kaczyńskiego a před nástupem současné hlavy státu Bronisława Komorowského.

Cílem této práce je analýza polské zahraniční politiky se zaměřením na roli prezidenta republiky. Jakou roli vlastně prezident v zahraniční politice hraje a jaké faktory ji ovlivňují.

Základní hypotézou mé diplomové práce je, že:

„role polského prezidenta v zahraniční politice státu je ovlivněna především vnitropolitickými podmínkami.“

K následné verifikaci či falzifikaci hypotézy se pokusím odpovědět na řadu výzkumných otázek:

- Může se polská zahraniční politika měnit v závislosti na vnitropolitické situaci v zemi?

- Prezident by měl využívat pouze takových pravomocí, které mu dává ústava či konkrétní zákony, ale může polskou zahraniční politiku

nějakým způsobem změnit či ovlivnit, například svým chováním (jednáním) na mezinárodní scéně?

- Promítá se nějakým způsobem do utváření zahraniční politiky také prezidentova případná příslušnost k určité politické straně?

- Má na polskou zahraniční politiku nějaký konkrétní vliv vztah prezidenta a předsedy vlády (popř. celé vlády)?

Ve své práci jsem vycházela jak z cizojazyčných tak i českých zdrojů. Z českých autorů se polskou politickou scénou zabývá především doc. PhDr. Michal Kubát, Ph.D., z jehož publikací jsem také čerpala. Snažila jsem využívat především polské zdroje, ať již ve formě literatury či informací z internetových odkazů.

Ve své práci používám jak analytickou metodu zpracování tak popis.

Cílem mé diplomové práce je pokusit se utvořit celkový pohled na problematiku prezidentské role v zahraniční politice Polské republiky po roce 1989.

2. Konstituční vývoj v Polsku po roce 1989

Po změně režimu v Polsku v roce 1989 byla též nezbytná změna ústavy, resp. nutnost schválení nové. Tento proces však zabral mnoho času, a tudíž se prozatím schvalovaly pouze nové, dílčí ústavní zákony. (Chwalba 2009: 29) Během této doby se více či méně měnily také pravomoci prezidenta týkající se zahraniční politiky státu. Abychom vůbec mohli mluvit o postu prezidenta a jeho roli v zahraniční politice státu, musíme si nejprve ujasnit, jaká pravidla platila v daném období. Je tedy nutné vědět, jakými zákony se museli daní představitelé státu (v tomto případě prezidenti) řídit. Z toho důvodu se na začátku své práce zmiňuji o ústavním vývoji a změnách v Polsku, které ovlivnily roli prezidenta v zahraniční politice země.

Na konci 80. let 20. století byla situace v Polsku značně nestabilní a vládnoucím komunistům se začala vymykat z rukou. Příkladem toho byly rozsáhlé stávky v roce 1988, které vládě ukázaly, že situace je již neudržitelná. V důsledku toho se vláda rozhodla začít s druhou stranou¹ vyjednávat. Oficiální rozhovory započaly 6. února 1989 ve Varšavě, kde zástupci obou stran jednaly o budoucím směřování Polska. Toto období je známo jako jednání u „kulatého stolu“. (Kubát 2005: 19)

Přes mnohdy obtížné vyjednávání a ostré spory se obě strany nakonec dohodly a výsledky jednání zaznamenaly v dokumentu, jehož obsah měl být postupem času zrealizován. Z politického hlediska se jednalo především o závazek postupného přechodu politického systému k demokracii, s čímž souvisely politické reformy, zapojení opozice do

¹ Hlavním aktérem opozice byl Nezávislý samostatný odborový svaz „Solidarita“ (Niezależny Samorządny Związek Zawodowy „Solidarność“ – NSZZ „S“), zkráceně jen „Solidarita“. (Kubát 2000: 47)

systemu moci a v neposlední řadě konání parlamentních voleb. (Kubát 2006: 136)

Po pádu komunistického režimu a nastolení demokratizačních procesů byla též nutná změna ústavy či lépe schválení nové ústavy tentokrát již demokratické Polské republiky. Celý tento proces však zabral mnoho času (více než všichni předpokládali), a tudíž se prozatím schvalovaly pouze nové, dílčí ústavní zákony. (Chwalba 2009: 29)

Polsko bylo kromě Maďarska jedinou zemí bývalého východního bloku, která po změně režimu v 1989 neschválila novou ústavu. Místo toho během osmi let schválila několik novelizací „staré“ (komunistické) ústavy z roku 1952. (Kubát 2005: 37, 41)

Na základě těchto dohod u „kulatého stolu“ polský parlament 7. dubna 1989 schválil tzv. *dubnovou* novelizaci „komunistické“ ústavy z roku 1952. Byla to první z řady novelizací uskutečněných v letech 1989 – 1997 (v tomto roce vešla v platnost dosud platná polská ústava). Již od počátku se počítalo s tím, že tato novelizovaná ústava bude platit pouze na přechodné období. Jedním z důležitých kroků přijatého zákona bylo zrušení Státní rady (do té doby kolektivní hlavy státu) a ustavení funkce prezidenta republiky. Dále platilo, že významné právní dokumenty vydané prezidentem republiky musely být nově kontrasignovány premiérem. Avšak co to ony *významné* dokumenty byly, zde nebylo uvedeno. Mělo to být součástí konečné ústavy, na kterou si však polský stát musel ještě nějakou dobu počkat. Podle *dubnové* novelizace ústavy byl prezident nejvyšším představitelem polského státu na vnitrostátní i mezinárodní úrovni. Dále byl garantem suverenity a bezpečnosti státu, stejně jako neporušitelnosti státních hranic. (Ajnenkiel 2001: 294, 349; Kubát 2005: 38; Mołdawa 1995: 216)

Přestože *dubnová* novelizaci ústavy dávala „větší možnosti“ prezidentovi, praktické fungování dua prezident Wojciech Jaruzelski a premiér Tadeusz Mazowiecki vykazovalo větší aktivitu vlády Tadeusze Mazowieckého.²

Následný stav po vyhlášení „nové“ ústavy byl dlouhodobě neudržitelný a již na začátku se předpokládalo, že nebude mít dlouhého trvání. 29. prosince 1989 byla tedy schválena další novelizace. Tato *prosincová* novelizace ústavy byla mnohem rozsáhlejší a obsahovala již zásadní přestavbu státního zřízení (nejednalo se pouze o partikulární doplňování obsahu novými články, jako se to dělo v *dubnové* novelizaci). *Prosincová* novelizace ústavy znamenala začátek dlouhé a nesnadné cesty k demokracii západního typu zakončené schválením řádné polské ústavy v roce 1997. (Ajnenkiel 2001: 349; Chwalba 2009: 28; Kubát 2005: 38)

Zákonem z 27. září 1990 byla přijata další změna ústavy týkající se polského prezidenta. V tomto dokumentu se píše, že polský národ si bude svého prezidenta volit v přímých a všeobecných volbách prostřednictvím tajného hlasování. V zákoně bylo dále ustaveno, že prezident je volen na pětileté funkční období s jedinou možností znovuzvolení. V čl. 2 zákona bylo také řečeno, že funkce prezidenta Wojciecha Jaruzelského (zvoleného ještě Národním shromážděním) skončí nástupem do úřadu nového prezidenta zvoleného v následujících prezidentských volbách.³ (Ajnenkiel 2001: 351)

² Dudek, Dariusz: Prezydent a rząd – rozdział kompetencji i zadań ustrojowych, s. 3, dostupné na: <http://www.prawokonstytucyjne.wpia.uw.edu.pl/zjazdkatedr/pliki/dudek-prezydent-a-rzad-rozdzial-kompetencji-i-zadan-ustrojowych.pdf>, 20.11. 2012

³ Ustawa z dnia 27 września 1990 r. o zmianie Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej, dostupné na: <http://dziennikustaw.gov.pl/DU/1990/s/67/397>, 26.11. 2012

2.1 Malá ústava z roku 1992

17. října 1992 byl schválen ústavní zákon nazvaný *Malá ústava*, který pojednával mimo jiné i o vzájemných vztazích moci zákonodárné a výkonné. Tento ústavní zákon se omezoval především na vytyčení základních principů fungování mocenských institucí a vymezení vztahů mezi těmito institucemi. (Chwalba 2009: 29; Kubát 2004: 272)

Politický režim daný *Malou ústavou* můžeme označit za poloprezidentský⁴, což bylo výsledkem kompromisu mezi tehdejšími prezidentem Lechem Wałęsou a politickými stranami zastoupenými v parlamentu. Prezident Wałęsa byl příznivcem prezidentského systému dle amerického modelu a chtěl proto od tohoto ústavního zákona více pravomocí (prosazoval v Polsku prezidencialismus), zatímco politické strany usilovaly o parlamentarismus. (Chwalba 2009: 29; Kubát 2005: 39 – 40)

Malá ústava byla ze všech novelizací (které dosud proběhly) nejrozsáhlejší. Skládala se z šesti částí včetně té o prezidentovi republiky. Nejvíce prostoru bylo v textu *Malé ústavy* věnováno parlamentu (24 článků), prezidentu republiky (23 článků) a vládě (19 článků). Tento ústavní zákon povýšil vládu nad parlamentem a také dal konkrétní formu většině prezidentských pravomocí, které prezident republiky do té doby již stejně praktikoval. (Ajnenkiel 2001: 357; Wołek 2004: 132)

Malá ústava rozdělila zákonodárnou, výkonnou a soudní moc mezi tyto orgány. Zákonodárná moc „patří“ Sejmu a Senátu, výkonná prezidentovi a vládě a soudní nezávislým polským soudům. Co se týče prezidentské role, tak ta byla následující. Prezident Polské republiky je

⁴ O tomto fenoménu se podrobněji rozepisují níže.

nejvyšším představitelem státu dovnitř i navenek. Dohlíží na dodržování polské ústavy, státní suverenity a bezpečnosti, nenarušitelnosti a nedělitelnosti státních hranic či dodržování mezinárodních smluv s polskou účastí. Ústava ho také pověřila všeobecným řízením zahraničních vztahů. Zatímco vláda byla pověřena vedením vnitřní a zahraniční politiky včetně rozhodování ve všech oblastech, které podle ústavy nepřísluší prezidentovi či jinému státnímu orgánu.⁵

Co se týče prezidentských pravomocí, tak ty zásadní zůstaly zachovány z předchozí *dubnové* novelizace ústavy z roku 1989. Prezident však získal i nějaké nové pravomoci. Stal se jedním z hlavních aktérů zabývajících se zahraniční a bezpečnostní politikou státu. S tím byla spojená možnost odmítnutí kandidátů na post ministra zahraničních věcí či obrany. Prezident také získal možnost blokovat změny ve složení vlády. Vládní výnosy nemusely být kontrolovány Sejmem, ale podléhaly prezidentovi a jeho možnosti vyhlášení absolutního veta plus Ústavnímu soudu, který kontroloval shodu zákonů s polskou ústavou. Nově se také ustavilo konstruktivní votum nedůvěry vůči vládě. (Wołek 2004: 132 – 133)

Podle nového znění ústavy byl prezident nejvyšším představitelem státu nejen v rámci vnitřních vztahů na domácí politické scéně ale i na mezinárodní scéně. V rámci zahraniční politiky disponoval prezident republiky mimo jiné následujícími pravomocemi:

- jmenoval či odvolával zplnomocněné představitele Polské republiky v zahraničí;
- ratifikoval a vypovídal mezinárodní smlouvy (o čemž muset informovat Sejm i Senát);

⁵ Dudek, Dariusz: Prezydent a rząd – rozdział kompetencji i zadań ustrojowych, s. 11 – 12, dostupné na: <http://www.prawokonstytucyjne.wpia.uw.edu.pl/zjazdkatedr/pliki/dudek-prezydent-a-rzad-rozdzial-kompetencji-i-zadan-ustrojowych.pdf>, 20.11. 2012

- prezident byl nejvyšším velitelem ozbrojených sil.⁶

Na druhou stranu prezident „získal“ i nějaké povinnosti, které podle nového zákona musel dodržovat. Většina jeho právních úkonů musela být kontrasignována premiérem či příslušným ministrem. Prezident také ztratil možnost rozpuštění Sejmu, který mohl rozpustit pouze v případě, že by vládě vyslovil nekonstruktivní votum nedůvěry. (Mołdawa 1995: 217; Wołek 2004: 133)

Převážná část *Malé ústavy* byla spíše potvrzením a právním ukotvením dosud praktikující politiky (zejména ze strany prezidenta republiky), než aby ustavila nový model distribuce moci. Zůstala tak i nadále silná pozice prezidenta a spíše slabší pozice parlamentu. Přes všechny možné nedostatky, za které byla *Malá ústava* často kritizována, nakonec vytvořila takový mechanismus moci, který určitým způsobem napomáhal alespoň základní stabilitě a efektivnosti polského politického systému. (Kubát 2004: 273; Wołek 2004: 133)

2.2 Ústava z roku 1997

Přijetí „finální“ ústavy v dubnu 1997 (platné dodnes) ukončilo několik let trvajícím ústavním provizorium (od roku 1989). (Winczorek 2009: 3)

Řádná a dosud platná ústava byla nakonec schválena 2. dubna 1997⁷ a zavádí parlamentní typ politického režimu, přičemž prezident

⁶ Ustawa konstytucyjna z dnia 17 października 1992 r. o wzajemnych stosunkach między władzą ustawodawczą i wykonawczą Rzeczypospolitej Polskiej oraz o samorządzie terytorialnym, dostupné na: <http://dziennikustaw.gov.pl/DU/1992/s/84/426>, 26.11. 2012

⁷ Nová ústava nabyla platnosti 17. října 1997.

hraje druhou roli reprezentanta státu, což vychází z faktu, že je volen v přímých a všeobecných volbách. (Kubát 2005: 40 – 41)

Podle dosud platné ústavy je polský prezident hlavou státu a součástí exekutivy, avšak v souladu s principy parlamentního režimu, který v Polsku funguje, nedisponuje reálnou výkonnou mocí. Tuto skutečnost příliš nemění ani fakt, že je prezident volen v přímých volbách, s čímž se váže (pouze) posílení jeho politického postavení. (Kubát 2005: 47)

Přijetím ústavy v roce 1997 se výkonná moc prezidenta značně omezila (byl to také důsledek období let 1993 – 1995) a Polsko se stalo parlamentním systémem. Přestože je prezident součástí výkonné moci, není pochyb, že jejím hlavním orgánem je vláda v čele s premiérem. (Hloušek – Kopeček – Šedo 2011: 105; Raciborski 2003: 123)

Na rozdíl od Malé ústavy se nyní v souvislosti s prezidentskými dokumenty požaduje kontrasignace pouze předsedy vlády. (Raciborski 2003: 126)

2.3 Poloprezidentský systém

V odstavcích výše jsem uváděla, že politický režim v Polsku daný ústavním zákonem z roku 1992, bychom mohli (a většina autorů tak činí) nazvat poloprezidentským nebo též semiprezidentským. Já se s tímto názorem ztotožňuji, a proto zde uvádím základní vymezení tohoto pojmu, aby bylo jasné, co si pod obdobím fungování *Malé ústavy* můžeme představit.

Pokud budeme na semiprezidentský/poloprezidentský systém nahlížet stejně jako Maurice Duverger, tak v tom případě musí splňovat

tři hlavní kritéria: prezident je volen přímou volbou, disponuje celkem rozsáhlými pravomocemi, premiér a ministři jsou závislí na podpoře parlamentu. (Hloušek – Kopeček – Šedo: 96)

Giovanni Sartori následně Duvergerovo vymezení semiprezidencialismu upřesnil a rozšířil. Podle jeho definice má semiprezidentský systém následující znaky:

1) prezident je volen všelidovou volbou na pevně dané funkční období,

2) prezident sdílí výkonnou moc s předsedou vlády. Tento jev je nazýván duální autoritou, která je v tomto případě vymezena třemi kritérii:

a) *„prezident je na parlamentu nezávislý, není však oprávněn vládnout sám či přímo, proto jeho vůle musí být tlumočena vládou a procházet přes její rozhodnutí,*

b) *premiér a jeho kabinet naopak představují instituce nezávislé na prezidentovi, ale závislé na parlamentu (buď přímo na jeho důvěře, nebo alespoň na tom, že jim parlament nevyslovil nedůvěru) a potřebují podporu parlamentní většiny,*

c) *duální struktura autority semiprezidentského režimu umožňuje různé vyvažování a přesouvání mocenské převahy uvnitř exekutivy při zachování autonomie obou složek (Hloušek – Kopeček – Šedo: 97).“*
(Hloušek – Kopeček – Šedo: 97)

Přímá volba je podle většiny autorů jedním z hlavních definičních znaků semiprezidencialismu. Po roce 1989 se v (postkomunistických) zemích střední a východní Evropy hojně experimentovalo se zaváděním přímé volby prezidenta, avšak v dnešní době není výjimkou situace, kdy je přímo volený prezident ve stejném (či dosti podobném) postavení jako jeho „kolega“ v zemi, kde je volen parlamentem. (Hloušek – Kopeček – Šedo: 101)

2.3.1 Poloprezidentský systém za „vlády“ Lecha Wałęsy

Nemusíme se bát nazvat politický režim let 1992 (resp. 1990) – 1995 jako poloprezidentský, neboť jím byl jak formálně, tak i prakticky díky přímé volbě, rozšířeným pravomocím i silné osobnosti Lecha Wałęsy. Tehdejší prezident Lech Wałęsa měl k dispozici reálnou výkonnou moc, kterou beze zbytku uplatňoval. Využíval (často možná i zneužíval) toho, že mnoho novelizovaných právních předpisů bylo nejednoznačných, a interpretoval je ve svůj prospěch. Jeho názorem bylo, že pro rychlý rozvoj a suverenitu Polska a s tím související potřebu politických reforem bude nejlepší silná vláda v rukou prezidenta. (Hloušek – Kopeček – Šedo 2011: 105; Chwalba 2009: 29; Kubát 2005: 44)

Vnímání Lecha Wałęsy (stejně jako tomu bylo například u Václava Havla) jako významného disidenta z dob komunistické vlády mu poskytovalo mimořádnou legitimitu v jeho politickém počínání. S tímto spojená mezinárodní reputace nepochybně posilovala i jeho roli na domácí politické scéně. Dané situaci napomáhal i fakt, že rozsah prezidentských pravomocí nebyl definován příliš konkrétně, což sebou přinášelo řadu konfliktů. Není se tedy čemu divit, že vztahy prezidenta Wałęsy s jednotlivými premiéry byly vždy značně nestabilní. (Baylis 1996: 304, 316)

Lech Wałęsa trval na tom, že ministerstvo zahraničních věcí, obrany a vnitra jsou „prezidentskými“ úřady. Usuzoval tak zřejmě proto, že ústava požaduje, aby premiér konzultoval (jedná se pouze o konzultaci či radu, ale ne o schválení) obsazení ministrů na těchto ministerstvech. Například prezidentské odmítnutí vládního návrhu (za vlády postkomunistického SLD) na jmenování ministra financí mělo

v prvních měsících této vlády vážný dopad na její ekonomickou politiku. (Baylis 1996: 307)

Lech Wałęsa byl podle Thomase Baylise jediným prezidentem východní Evropy, který při prosazování prezidentského systému nejevil známky studu či rozpaků (lidově řečeno „šel přes mrtvolý“). Avšak jeho snahy přimět parlament poskytnout mu podle něj potřebné pravomoci byly z velké části neúspěšné. (Baylis 1996: 311 – 312)

Výrazná změna na politické scéně nastala po zvolení Aleksandera Kwaśniewského novým polským prezidentem. Ten přestal důsledně uplatňovat pravomoci dané mu *Malou ústavou* a nevměšoval se do práce vlády tak, jak to mnohokrát dělal jeho předchůdce. Jedním z důvodů této „dobré“ spolupráce mohl být i fakt, že prezident i vláda pocházely ze stejného politického tábora. Z teoretického hlediska tedy politický režim zůstal poloprezidentský, ale v praxi se projevoval jako parlamentní. (Kubát 2005: 45)

Přestože je v současné době podle platné ústavy z roku 1997 Polsko parlamentním režimem, přeci jen se podle některých autorů spíše podobá jakémusi zmutovanému režimu poloprezidentskému, který je dán především „tradicí“ silnější pozice prezidenta v letech 1990 – 1995 (resp. 1997). Pozice prezidenta závisí především na jeho členství v té které politické straně. V období kohabitace má prezident určité možnosti blokovat vládu, avšak sám nedisponuje nijak mocnými nástroji k realizaci vlastních politických koncepcí. (Wołek 2004: 138 – 139)

3. Pravomoci polského prezidenta v zahraniční politice

3.1 Pravomoci prezidenta v zahraniční politice státu v letech 1989 – 1997

Přestože je polský prezident volen v přímých volbách již od roku 1990, jeho pravomoci a pozice se postupem času dynamicky měnily. (Hloušek – Kopeček – Šedo 2011: 104 – 105)

V souvislosti se zahraniční politikou prezident získal pravomoci týkající se aktivní i pasivní role, což znamená například právo jmenování či odvolávání polských delegátů v zahraničí či uzavírání, vypovídání a ratifikaci mezinárodních smluv. Jako nejvyšší představitel státu vykonával zahraniční návštěvy, které měly většinou velkou politickou váhu. (Mojak 1995: 264 – 265) Dle mého názoru měly zahraniční cesty polského prezidenta v této době (po roce 1989) mnohem větší význam než mají nyní.

Tehdejšímu prezidentovi Lechu Wałęsowi se podařilo prosadit rozšíření prezidentských pravomocí i v oblasti zahraniční či bezpečnostní politiky státu. Polský prezident požíval mimořádných kompetencí v zahraniční a obranné politice mimo jiné z toho důvodu, že při vyjednávání u „kulatého stolu“ komunisté předpokládali, že si po nějaký čas udrží pozici prezidenta ve svých rukou. (pozn. autorky: Wojciecha Jaruzelského však brzy nahradil Lech Wałęsa, s čímž komunisté zřejmě nepočítali). (Baylis 1996: 304; Hloušek – Kopeček – Šedo 2011: 105)

3.2 Pravomoci prezidenta v zahraniční politice státu podle ústavy z roku 1997

Podle polské ústavy je prezident nejvyšším představitelem státu a ochráncem základních společenských hodnot (bezpečnosti, suverenity, celistvosti státního území či dodržování ústavy). Dále prezident reprezentuje Polsko na mezinárodní scéně, konkrétně ve styku s jinými státy či mezinárodními organizacemi (např. Evropská unie, NATO či OSN). Na cílech a směřování zahraniční politiky státu prezident spolupracuje s předsedou vlády a odpovídajícím ministrem, jehož resortu se daná věc týká. Všichni jmenovaní jsou společně s premiérem povinni určovat a realizovat nejdůležitější otázky zahraniční politiky Polska.^{8,9}

Do pravomocí prezidenta s ohledem na mezinárodní záležitosti patří podle článku 133 Ústavy:

- *„ratifikace či ukončení mezinárodních smluv, přičemž o těchto krocích uvědomí Sejm a Senát;*
- *jmenuje a odvolává zástupce Polské republiky v jiných zemích či mezinárodních organizacích;*
- *přijímá pověřovací a odvolací listiny jím jmenovaných diplomatických zástupců v cizích zemích a mezinárodních organizacích¹⁰.“* V souvislosti s ratifikací mezinárodních smluv se prezident může obrátit na Ústavní soud s otázkou, zda je obsah dané

⁸ Reprezentant państwa w stosunkach międzynarodowych, dostupné na:

<http://www.prezydent.pl/prezydent/kompetencje/reprezentant-panstwa-w-stosunkach-miedzynarodowych/>, 23.9. 2012

⁹ Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej, dostupné na:

<http://www.sejm.gov.pl/prawo/konst/polski/kon1.htm>, 22.9. 2012

¹⁰ Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej, dostupné na:

<http://www.sejm.gov.pl/prawo/konst/polski/kon1.htm>, 22.9. 2012

mezinárodní smlouvy v souladu s polskou ústavou. V bezpečnostních otázkách státu je prezidentovi k dispozici poradní orgán s názvem *Rada národní bezpečnosti*¹¹, jejíž stanoviska se týkají mimo jiné zahraniční politiky státu v bezpečnostních otázkách.¹² (Kubát 2005: 48)

Výkonné pravomoci prezidenta v zahraniční politice státu jsou omezeny nutnou spoluprací s předsedou vlády a konkrétním ministrem. V současné době prezident může z vlastní iniciativy předat určitou mezinárodní smlouvy před její ratifikací polskému Ústavní soudu, který se musí vyjádřit k její „nezávadnosti“ vůči polské ústavě. Podle Dariusze Dudka je tato kompetence jakousi náhradou za to, že všeobecné řízení zahraniční politiky státu je nyní v rukou vlády, také že je prezident nucen spolupracovat (diskutovat) s premiérem a ministry či že většina prezidentských dokumentů vyžaduje kontrasignaci. Tato „okleštění“ však prezidentovi neubírají na důležitosti v čele státu (status nejvyššího představitele Polské republiky).¹³

4. Vztah „prezident – premiér“ v polském politickém prostředí

4.1 Vztah „prezident – premiér“ v období let 1989 – 1997

Polský politický systém v letech 1989 – 1997 umožnil rozdělení exekutivní moci mezi prezidenta a předsedu vlády. Ministr zahraničních

¹¹ Rada Bezpieczeństwa Narodowego.

¹² Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej, dostupné na:

<http://www.sejm.gov.pl/prawo/konst/polski/kon1.htm>, 22.9. 2012

¹³ Dudek, Dariusz: Prezydent a rząd – rozdział kompetencji i zadań ustrojowych, s. 15 – 16, dostupné na: <http://www.prawokonstytucyjne.wpia.uw.edu.pl/zjazdkatedr/pliki/dudek-prezydent-a-rzad-rozdzial-kompetencji-i-zadan-ustrojowych.pdf>, 20.11. 2012

věcí tak měl prakticky dva nadřazené. Výsledkem tohoto uspořádání byl neutuchající konflikt o kontrolu nad utvářením zahraniční politiky, což vedlo k výrazné roztříštěnosti a nedostatečné koordinaci při jejím uplatňování. (Sanford 1999: 770)

Malá ústava byla často kritizována za svou nejednoznačnost ve vymezení kompetencí a rovnováhy moci mezi prezidentem a vládou. Nejasná byla především oblast zahraničních vztahů, kde se kompetence překrývaly či byly nejednoznačné. „Prezidentský“ výklad ústavy propagovaný Lechem Wałęsą mu umožnil konkrétně mnohem větší autonomii při jeho zahraničních návštěvách jiných států i při kontaktech se zahraničními diplomaty v Polsku. Prezident Wałęsa tímto způsobem uplatňoval své nároky na reálnou výkonnou moc. Ukazoval se tak nedostatek ústavní srozumitelnosti, institucionální fragmentace a absence koordinace v procesu vytváření polské zahraniční politiky v letech 1990 – 1997. (Sanford 1999: 772, 793)

Kořeny konfliktu *prezident – premiér* jsou podle Thomase Baylise zřejmé. Prezident shledává, že jeho významné postavení a popularita značně převažuje jeho úřední pravomoci a politický vliv. Především jeho přesvědčení o národní odpovědnosti a jistě také jeho nezanedbatelné ego vedou k tomu, že se pokouší najít způsob jakým proměnit své postavení v reálnou politickou moc (čili větší moc a vliv než má dosud). Aby tohoto cíle dosáhl, tak často využívá nejednoznačnosti ústavních a právních ustanovení. Snaha prezidenta o pronikání na „území“ významných pravomocí předsedy vlády značně ohrožuje prosazování jejich politiky i důvěryhodnost obou táborů (v horším případě to může znamenat ohrožení vládní většiny v parlamentu). (Baylis 1996: 306)

Mohli bychom však trochu pochybovat o tom, že většina sporů mezi prezidentem a předsedou vlády jsou vyloženým bojem o politickou

moc. Prezident hledá, jak by mohl naplno využít svých zákonem mu daných práv, které často interpretuje dosti zeširoka a snaží se o jejich rozšíření. Premiér se naopak brání tomu, co si vykládá jako prezidentské zasahování do jeho vlivu, a nesouhlasí s tím, že jsou v tomto ústavní a právní dokumenty nejednoznačné. Často si upozorňuje na to, že prezident překračuje svou pravomoc či alespoň minimálně porušuje dané normy prezidentské role. Napětí založené na rozdílných osobnostech obou aktérů a jejich stylu práce tyto konfliktní situace často ještě více posiluje. (Baylis 1996: 306 – 307)

Lech Wałęsa měl na počátku 90. let přímý vliv na obsazení části křesel ve vládě (tzv. prezidentská ministerstva – ministerstvo zahraničních věcí, obrany a vnitra) i částečný vliv na osobu premiéra, avšak v momentě, kdy musel čelit silné parlamentní opozici proti své osobě, jej už nebylo možné považovat za šéfa výkonné moci. Dojde-li totiž mezi prezidentem a předsedou vlády ke konfliktům a premiér má k dispozici (nebo na svou stranu získá) parlamentní většinu, možnost prezidenta kontrolovat výkonnou moc se výrazně snižuje. (Hloušek – Kopeček – Šedo: 96)

Spor o distribuci výkonné moci se zmírnil po nástupu Aleksandera Kwaśniewského do prezidentského úřadu. Jelikož nový prezident pocházel z jedné z koaličních vládních stran, znamenalo to „zklidnění“ politické scény a zredukování bojů o rozdělení moci. Jasně rozdělení pravomocí nakonec přinesla „finální“ nová ústava přijatá v roce 1997. (Wołek 2004: 136 – 137)

4.2 Vztah „prezident – premiér“ po roce 1997

V rámci struktury výkonné moci můžeme rozlišit dvě klíčové instituce formálně či reálně stojící v jejím čele, kterými jsou prezident a předseda vlády. Polský prezident je hlavou státu a součástí exekutivy, avšak v souladu s principy parlamentního režimu (který v Polské republice panuje) nedisponuje reálnou výkonnou mocí. Na druhou stranu jeho přímá volba posiluje jeho postavení na polské politické scéně. Hlavní držitelkou výkonné moci v Polsku je vláda v čele s premiérem. (Hloušek – Kopeček – Šedo: 118; Kubát 2004: 278; Kubát 2005: 45)

Prezident je nyní definován jako nejvyšší představitel státu a garant jeho suverenity, bezpečnosti a nenarušitelnosti hranic. Reprezentuje stát v mezinárodních vztazích. Naproti tomu v období trvání *Malé ústavy* byl polský prezident nejvyšším představitelem státu jak ve vnitřních tak v mezinárodních vztazích (v současné době je to tedy posun směrem dolů co se kompetencí týče). Navrhuje předsedu vlády, který následně navrhuje složení „svého“ kabinetu. Pokud je nově sestavené vládě vyslovena důvěra absolutní většiny poslanců v parlamentu, je prezident povinen tuto vládu jmenovat. Prezidentovi republiky současná ústava ponechala právo ratifikovat a odvolávat mezinárodní smlouvy, avšak toto jednání prakticky pokaždé vyžaduje předchozí schválení předsedy vlády či příslušného ministra. (Kubát 2004: 279; Sanford 1999: 772)

V současně platné ústavě z roku 1997 je vymezení výkonné moci mezi prezidentem, premiérem/vládou a Sejmem do určité míry jasnější než v předchozí *Malé ústavě*, avšak stále zde přetrvává velké množství možností k její realizaci, s čímž souvisí i neshody mezi politickými aktéry. (Sanford 1999: 771 – 772)

Vláda a premiér jsou silnými hráči v polském politickém systému. Vládu před Sejmem chrání konstruktivní votum nedůvěry. Latentní konflikt premiéra s prezidentem vychází ve prospěch předsedy vlády. (Kubát 2004: 280) Něco jiného jsme však měli možnost vidět při sporu prezidenta Lecha Kaczyńskiego a premiéra Donalda Tuska o reprezentování státu na summitu EU, kdy dal polský Ústavní soud za pravdu prezidentovi Kaczyńskému¹⁴).

5. Polská zahraniční politika

Pokud chceme mluvit o roli polského prezidenta v zahraniční politice státu, musíme se nejprve trochu zorientovat v polské zahraniční politice jako takové. Z tohoto důvodu se v této kapitole budu věnovat jakémusi shrnutí problematiky zahraniční politiky Polské republiky. Pokusím se zmapovat nejdůležitější vývoj a směry polské zahraniční politiky po roce 1989.

Nejprve zde v krátkosti nastíním východiska, která polskou zahraniční politiku formují a vytváří její základní charakteristické rysy.

5.1 Analýza polské zahraniční politiky za pomoci vnitřních a vnějších faktorů

Polský politolog Ryszard Zięba rozlišuje dva základní typy faktorů ovlivňujících zahraniční politiku státu – vnitřní a vnější faktory, které v sobě skrývají objektivní a subjektivní podmínky podle jejich

¹⁴ Více o tomto sporu v kapitole věnované prezidentovi Lechu Kaczyńskému.

charakteru a způsobu, jakým ovlivňují zahraniční politiku státu. (Sajduk 2009: 66 – 67; Zięba 2005: 20 – 35)

5.1.1 Vnitřní faktory

Vnitřní faktory určují pozadí rozhodovacích procesů v zahraniční politice státu, přičemž do této skupiny můžeme zařadit například geografickou polohu státu, množství a strukturu obyvatel, sdílené základní hodnoty a ideologie, zdroje a množství nerostných surovin, vojenský potenciál státu, společenský a politický systém. (Sajduk 2009: 68 – 69; Zięba 2005: 21 – 28)

Geografická poloha Polské republiky mezi dvěma silnými aktéry mezinárodních vztahů – Německa a Ruska, zajisté ovlivňovala a ovlivňuje zahraniční politiku státu. Příklad polské zahraniční politiky směrem na západ po rozpadu komunistického režimu v zemi znamenal jednoznačné spojení se západními demokraciemi.

5.1.2 Vnější faktory

Vnější (nebo též zahraniční) faktory vytváří prostředí pro realizaci zahraniční politiky státu a reakce ostatní aktérů mezinárodních vztahů. Zjednodušeně řečeno vnější faktory ovlivňují zahraniční politiku zpoza jeho hranic (mezinárodní prostředí). Důležitá je zde geopolitika především regionálního charakteru (ve vztahu k ostatním státům v regionu) a pozice daného státu v mezinárodních vztazích. (Sajduk 2009: 74; Zięba 2005: 29 – 35)

Polská republika je díky své rozloze a strategické poloze vnímána jako silný regionální aktér, se kterým je nutno počítat. Tuto pozici Polska

ještě umocňují jeho nadstandardní vztahy se Spojenými státy americkými (potažmo i pozice v Severoatlantické alianci).

5.2 Aktéři polské zahraniční politiky

Podle polské ústavy z roku 1997 je tvorba zahraniční politiky státu spojována s těmito aktéry a procesy:

- vládou,
- prezidentem republiky,
- Sejmem, Senátem a jinými orgány veřejné správy,
- činností diplomacie,
- veřejnou diskusí v otázkách mezinárodního charakteru vedenou především akademickými institucemi, politickými stranami, médii a církví. (Stemplowski 2007: 77 – 78)

Nyní se zmíním pouze o třech nejdůležitějších aktérech zahraniční politiky Polska.

5.2.1 Vláda

Polská vláda, nebo-li Rada ministrů je podle polské ústavy jediným orgánem exekutivy, který provádí domácí i zahraniční politiku státu.¹⁵ Proto by vláda měla být nejdůležitějším aktérem ovlivňujícím a provádějícím zahraniční politiku Polské republiky.

¹⁵ Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej, dostupné na:
<http://www.sejm.gov.pl/prawo/konst/polski/kon1.htm>, 22.9. 2012

Vláda je oficiálně primárním aktérem polské zahraniční politiky, což premiérovi jako hlavě vlády umožňuje hrát hlavní roli v určování a uplatňování zahraniční politiky státu.¹⁶

5.2.2. Prezident

V oblasti zahraniční politiky státu je prezident povinen spolupracovat a koordinovat svá jednání s předsedou vlády či příslušným ministrem, což mu poskytuje minimum možností k vytváření a prosazování své vlastní politiky na mezinárodní scéně. Oficiálně mu Ústava nedovoluje vést vlastní zahraniční politiku (z jeho vlastní iniciativy).¹⁷

5.2.3 Parlament

V oblasti zahraniční politiky je Sejm i Senát staven spíše do role kontrolního charakteru a nemá prakticky žádnou životně důležitou funkci v procesu vytváření a realizování zahraniční politiky Polské republiky. Existuje ovšem funkce, která bezesporu zahraniční politiku ovlivňuje, a která přísluší právě parlamentu. A tím je každoroční schvalování státního rozpočtu. (Stemplowski 2007: 301 – 302)

¹⁶ Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej, dostupné na:
<http://www.sejm.gov.pl/prawo/konst/polski/kon1.htm>, 22.9. 2012

¹⁷ Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej, dostupné na:
<http://www.sejm.gov.pl/prawo/konst/polski/kon1.htm>, 22.9. 2012

5.3 Polská zahraniční politika po roce 1989

Od vzniku polské III. republiky ovlivňuje polskou zahraniční politiku, po většinu času negativně, velmi vágní ústavní vymezení pravomocí zahraničněpolitických aktérů a to především premiéra a prezidenta. Pro tento případ je poměrně trefné vyjádření Sebastiana Aulicha, který prohlásil, že *„pokud chce Polsko vést účinnou zahraniční politiku, musí se nejprve podívat na její ústavní zakotvení a posoudit, zda opravdu konstruktivně ovlivňuje jednání země na mezinárodním poli¹⁸.“*

Po vzniku samostatného polského státu bylo jednou z jeho hlavních priorit vytvoření „nové“ zahraniční politiky. Jedním z hlavních východisek směru této politiky byl pocit silných kulturních a civilizačních vazeb se západními státy, které se tak promítaly do zahraniční a pochopitelně i vnitřní politiky Polska. Hlavním paradigmatem polské zahraniční politiky po roce 1989 bylo přiblížení a následné začlenění do západních integračních struktur a organizací jako Severoatlantická aliance, Organizace pro ekonomickou spolupráci a rozvoj či Evropská unie. Počátky polské zahraniční politiky tak byly zaměřeny především na dosažení těchto cílů zahraniční politiky, kterých chtěly dosáhnout prakticky všechny politické strany v Polsku, tudíž na politické scéně panoval téměř všeobecný konsenzus. Přinejmenším tedy konsenzus na tom, jakých cílů by Polsko chtělo a mělo dosáhnout. Ovšem jakým způsobem či rychlostí by se těchto cílů mělo dosahovat, se mnoho politiků neshodovalo. (Całka 1998: 45; Kaczyński 2008: 9)

Po roce 1989 byla polská zahraniční politika prakticky znovu na začátku. Nyní již samostatná a nezávislá Polská republika „hrála“ sama za sebe. Bylo tedy nutné vytyčit nové cíle a nástroje polské zahraniční

¹⁸ Sebastian Aulich: Konstytucja polityki zagranicznej, dostupné na: <http://www.psz.pl/tekst-19749/Sebastian-Aulich-Konstytucja-polityki-zagranicznej>, 5.12.2012

politiky. Zahraniční politiku Polské republiky bychom mohli zjednodušeně rozdělit do čtyř hlavních směrů, které se navzájem prolínaly. Těmi směry jsou vzájemné vztahy se sousedy, východní politika, evropská zahraniční politika, transatlantické vztahy. (Fedorowicz 2011: 85; Kaczyński 2008: 10 – 11; Kol. autorů 2004: 14)

Jedněmi z prvních úkolů nové zahraniční politiky Polské republiky bylo dosažení co nejrychlejšího odchodu sovětských vojsk z území Polska, rozpuštění *Varšavské smlouvy* a *Rady vzájemné hospodářské pomoci* a v neposlední řadě budování nových vztahů se zeměmi rozpadajícího se (a posléze i rozpadlého) Sovětského svazu. Základem zahraničně – politické orientace Polska po roce 1989 byla především snaha o rychlou politickou, hospodářskou a vojenskou (bezpečnostní) integraci se Západem. (Całka 1998: 4.; Majer 1998: 73)

Podle Władysława Bartoszewského¹⁹ je pro lepší koordinaci a uplatňování polské zahraniční politiky nezbytné, aby si představitelé polského státu nejprve odpověděli na důležitou otázku, kdo ve skutečnosti řídí či by řídit měl zahraniční politiku státu? Odpověď je podle W. Bartoszewského jednoduchá, avšak přináší s sebou i řadu otázek. Zahraniční politiku by měla vést vláda a především ministr zahraničních věcí s podporou parlamentu a prezidenta. V souvislosti s tím však vyvstávají otázky jako: na jaké úrovni se má ona koordinace odehrávat, kam až bude sahat či kdo bude ve skutečnosti vyznačovat cestu a směr polské zahraniční politiky apod. (Bartoszewski 2006: 19)

¹⁹ Władysław Bartoszewski je polský politik, který byl v letech 1995, 2000 – 2001 polským ministrem zahraničních věcí. (Kol. autorů 2006: 73)

5.3.1 Vztahy se Západem

V této části práce se předkládám rychlý pohled na polskou zahraniční politiku vůči západním zemím (tedy euroatlantický prostor). Vypichuji zde pouze ty základní a podle mého názoru nejdůležitější aspekty těchto vztahů. Co Polskou republiku charakterizuje ve vztahu k Severoatlantické alianci, Spojeným státům americkým a v neposlední řadě k Evropské unii.

5.3.1.1 Spojené státy americké

Důležitým bodem zahraniční politiky Polska je jeho aktivní angažovanost v transatlantických vztazích a s tím spojená vysoká úroveň bilaterálních vztahů s USA. Jedním z důvodů toho jednání je snaha zastávat významnou roli nejen v regionálním měřítku. Polsko se snažilo a snaží hrát aktivní roli na mezinárodním poli. Vyvstává otázka, jak je tento aktivní polský přístup vnímán ostatními státy, především jeho partnery v Evropské unii a NATO. (Dančák 2005: 6)

Vztahy Polska s USA během funkčního období amerického prezidenta George W. Bushe²⁰ byly charakterizovány především válkou v Iráku a polskou podporou (vojenskou i politickou) této americké politice. Přestože v Polsku v té době vládl levicový kabinet premiéra Leszka Millera, podporu této zahraniční politice poskytovala i opozice. (Kucharczyk 2008: 11)

Kromě války v Iráku bylo druhým ústředním bodem polsko – amerických vztahů (ve funkčním období prezidenta G.W. Bushe) rozmístění americké protiraketové obrany na polském území.

²⁰ Ve funkci od roku 2001 do roku 2009, dostupné na:

<http://www.whitehouse.gov/about/presidents/georgewbush/>, 3.12. 2012

Vyjednávání za polskou stranu započal vládní kabinet v čele s Jarosławem Kaczyńským v roce 2006. O dva roky později (v srpnu 2008) pak polský ministr zahraničních věcí Radosław Sikorski a americká ministryně zahraničních věcí Condoleezza Rice ve Varšavě podepsaly *Dohodu mezi vládou Spojených států amerických a vládou Polské republiky o rozmístění protiraketové obrany na území Polské republiky*²¹. Změna plánu nastala v roce 2009 při nástupu Baracka Obamy do funkce amerického prezidenta. Nový americký prezident se totiž rozhodl rezignovat na plán rozmístění protiraketové obrany ve střední Evropě (tedy v České republice a v Polsku) vypracovaný jeho předchůdcem Georgem W. Bushem. Administrativa Baracka Obamy měla v plánu nový přístup k protiraketové obraně v Evropě, který měl zahrnovat spolupráci s Ruskou federací.^{22,23,24} (Kucharczyk 2008: 11)

USA považují (alespoň podle oficiálních stránek americké vlády) Polsko za svého klíčového spojence ve střední Evropě. Zřejmě i z tohoto důvodu v březnu 2011 americká ministryně zahraniční Hillary Clintonová oznámila, že Spojené státy stále plánují zřídit v Polsku novou leteckou základnu a s tím vystavit i protiraketovou obranu. Podle nového plánu by měly být protiraketové systémy umístěny jen asi 100 km od ruského Kaliningradu. Tento projekt by však neměl být pouze v americké režii, ale plán počítá s rozmístěním s americkými, britskými,

²¹ Agreement Between the Government of the United States of America and the Government of the Republic of Poland Concerning the Deployment of Ground-Based Ballistic Missile Defense Interceptors in the Territory of the Republic of Poland.

²² Ballistic Missile Defense Agreement Between the United States of America and the Republic of Poland, dostupné na: <http://2001-2009.state.gov/r/pa/prs/ps/2008/aug/108659.htm>, 17.11. 2012

²³ Polska bez tarczy, dostupné na: <http://www.tvn24.pl/raporty/polska-bez-tarczy,234>, 17. 11. 2012

²⁴ Nowy system obrony przeciwraketowej USA zadziałał, dostupné na: http://wiadomosci.gazeta.pl/wiadomosci/1,114873,9441595,Nowy_system_obrony_przeciwraketowej_USA_zadzialal.html, 17. 11. 2012

německými a polskými vojáky rozmístěnými v regionu pro případ vojenské agrese vůči státům v oblasti Baltského moře.^{25,26}

Rusku se tento krok pochopitelně nelíbí, avšak polská strana oznámila, že tento plán na vybudování protiraketového štítu v Evropě není ruskou záležitostí, a jelikož není členem NATO, nemělo by se plést do jejích plánů.^{27,28}

5.3.1.2 Severoatlantická aliance

Vstup do Severoatlantické aliance je dodnes v Polsku pokládán za jednu z nejdůležitějších událostí v novodobé historii země. Toto členství ve sféře stability a bezpečnosti bylo pro Poláky zpočátku dosti důležité. V současné době je členství v NATO považováno stále za úspěch, přestože Aliance již dnes nemá onen význam jako dříve. (Chwalba 2009: 191)

Po vstupu do Aliance v roce 1999 bylo Polsko vojensky slabé (ve srovnání se stávajícími členy), avšak mělo silnou potřebu udržet Alianci jako funkční bezpečnostní strukturu. Nebylo tedy překvapivé, že Polsko bylo nakloněno politice USA, které byly považovány za největší hybnou sílu Aliance. (Dančák 2005: 7)

²⁵ USA v Polsku rozmístí jednotky protiraketové obrany, dostupné na: http://www.natoaktual.cz/usa-v-polsku-rozmisti-jednotky-protiraketove-obrany-pdq-/na_media.aspx?c=A110304_144712_na_media_m02, 18.11. 2012

²⁶ U.S. Relations with Poland, dostupné na: <http://www.state.gov/r/pa/ei/bgn/2875.htm>, 17.11. 2012

²⁷ USA v Polsku rozmístí jednotky protiraketové obrany, dostupné na: http://www.natoaktual.cz/usa-v-polsku-rozmisti-jednotky-protiraketove-obrany-pdq-/na_media.aspx?c=A110304_144712_na_media_m02, 18.11. 2012

²⁸ Polsko: Protiraketový štít není záležitostí Ruska, dostupné na: http://www.natoaktual.cz/polsko-protiraketovy-stit-neni-zalezitosti-ruska-f8q-/na_media.aspx?c=A120523_151644_na_media_m02, 17.11. 2012

V období, kdy byla u moci ve vládě strana *Právo a spravedlnost*, se pozornost polské zahraniční politiky přesunula od Evropské unie více k NATO a snaze o budování „strategického partnerství“ se Spojenými státy americkými. Polská republika a její armáda se aktivně podílely na operacích NATO v Afghánistánu a na Balkáně. Polská vláda také silně podporovala americké aktivity v Iráku.²⁹

Nástup *Občanské platformy* k vládnímu kormidlu v roce 2007 znamenal v polské zahraniční politice opětovnou rovnováhu mezi Evropskou unií a Severoatlantickou aliancí. Vůči USA však nový kabinet zaujal trochu jiný postoj a přistupoval ke vzájemné politice stylem *něco za něco*. V souvislosti s aliančními zahraničními misemi se Polsko začalo držet trochu zpátky, avšak polská angažovanost v těchto operacích zůstává i nadále nadprůměrná.³⁰

5.3.1.3 Evropská unie

Po vzniku samostatné Polské republiky v roce 1989 začala polská zahraniční politika směřovat především na Západ a do západních integračních struktur, do kterých patřila i Evropská unie. Počátky polské politiky vůči EU tedy byly zřejmé a měly za cíl vstup Polska do Unie. V posledních letech (zejména v období nástupu *Práva a spravedlnosti* a bratrů Kaczyńských do vlády) se však proevropský kurz vychyluje ze své osy. (Dančák 2005: 7)

²⁹ Polská levice pozmění polskou politiku vůči NATO, dostupné na: http://www.natoaktual.cz/polska-levice-pozmeni-polskou-politiku-vuci-nato-fvg-/na_analyzy.aspx?c=A111003_131645_na_analyzy_m02, 7.10. 2012

³⁰ Polská levice pozmění polskou politiku vůči NATO, dostupné na: http://www.natoaktual.cz/polska-levice-pozmeni-polskou-politiku-vuci-nato-fvg-/na_analyzy.aspx?c=A111003_131645_na_analyzy_m02, 7.10. 2012

S ohledem na bezpečnostní sféru v Evropské unii prohlásil v lednu 2004 tehdejší polský ministr zahraničí Włodzimierz Cimoszewicz (úřadující v levicové vládě pod taktovkou SLD), že *„logika evropské integrace činí spolupráci v rámci bezpečnosti a obrany nezbytnou. Unie jako globální aktér musí disponovat odpovídajícími prostředky, včetně vojenských prostředků. Polsko se připojí ke všem záměrům a formám spolupráce, které nebudou oslabovat Severoatlantickou alianci a zdvojit její funkce (Dančák 2005: 7).“* (Dančák 2005: 7)

Ministr Cimoszewicz se dále vyjádřil o stavu zahraniční politiky Polska takto: *„Naším cílem je posilování identity Unie jako klíčového aktéra mezinárodní scény v globálním měřítku. Společnou politiku vnímáme spíše v kategoriích příležitostí než omezení. Může nám vytvořit možnosti pro uplatňování efektivnějšího vlivu na vnější politiku Unie, a to zvláště na východě Evropy. Aby to bylo možné, musíme být schopni předkládat unijním partnerům cílené a přesvědčivé záměry a musíme usilovat o to, aby se kolem nich vytvořila politická shoda. Naším hlavním cílem v rámci společné unijní zahraniční politiky bude posilování a dynamizace spolupráce Unie se sousedy, a to zvláště s východními sousedy prostřednictvím východního rozměru politiky EU. (Dančák 2005: 7)“* (Dančák 2005: 7)

Právo a spravedlnost vstupovalo do vlády (a potažmo i do prezidentského křesla) v roce 2005 s velkou kritikou politiky vlád z let 1989 – 2005. Poslanci této politické strany nebyli rovněž spokojeni s polskou zahraniční politikou předešlých vládních kabinetů. Nekritizovali ovšem směr a cíle, jichž se dosáhlo (např. vstup Polska do EU a NATO či blízké vztahy s USA), ale styl, jakým se tato politika vedla. Podle kritiků se cílů zahraniční politiky dosahovalo „pomalu“, „pozdě“, „neodpovědnými lidmi“ apod. (Smolar 2006: 59) Zdá se tedy,

že *Právo a Spravedlnost* nepoužívalo příliš konstruktivní kritiku vůči předchozím vládám a jejich stylu zahraniční politiky.

Politika *Práva a spravedlnosti* definuje polské národní zájmy skrze moc státu v klasickém slova smyslu. Silné Polsko by se tedy mělo rovnat nezávislému, suverénnímu a bohatému státu se silnou armádou. *Právo a spravedlnost* se řídí heslem: „Nic o nás, bez nás.“ Toto motto využívají především v souvislosti s Evropskou unií. (Kaczyński 2007: 3)

Vláda premiéra Marcinkiewicze odmítala možnost rozšíření většinového rozhodování v Evropské unii a podporovala mezivládní spolupráci. Přestože v Unii viděla „nebezpečné centralistické trendy“ vedoucí ke vzniku „superstátu“, nepřistoupila na konfrontační kurs bratrů Kaczyńských. Navzdory tomu, že byla tato vláda označována za euroskeptickou, neizolovala se (resp. svůj stát), nýbrž vystupovala aktivně a jako přizpůsobivý partner (Polsko se například podílelo na jednáních o vnitřní a vnější bezpečnosti EU). Na druhou stranu je však nutné podotknout, že za této vlády byl zamítnut návrh *Evropského paktu pro energetickou bezpečnost*. (Lang 2006: 6 – 7)

Marcinkiewiczův kabinet byl však velmi zdrženlivý, co se týkalo zavedení společné evropské měny v Polsku. Prezident Lech Kaczyński byl podobného názoru a společně s řadou politiků vládní strany *Právo a spravedlnost* požadovali, aby se uskutečnilo referendum o přijetí eura. Problémem vlád premiéra Marcinkiewicze³¹, s ohledem na zahraniční politiku vůči Evropské unii, byly mocenské boje mezi premiérem, prezidentem a předsedou největší vládní strany *Právo a spravedlnost* (pozn.: dva posledně jmenovaní byli bratři Lech a Jarosław Kaczyńští), které bránily koherentní politice vůči evropským institucím. Pragmatický

³¹ Kazimierz Marcinkiewicz předsedou celkem dvou polských vlád v letech 2005 – 2006. (Kubát 2006b: 182 – 185).

Marcinkiewiczův přístup tak byl zastíněn kritickými výroky obou bratrů na adresu Evropské unie. (Lang 2006: 7)

Po parlamentních volbách v roce 2007 sestavil Donald Tusk³² konzervativně liberální vládní koalici, která musela spolupracovat s konzervativně nacionálním prezidentem Lechem Kaczyńským. Polská zahraniční politika se v tomto období potýkala s rivalitou mezi prezidentem a premiérem, což samotné zahraniční politice příliš neprospívalo. (Kucharczyk 2008: 11)

V současné době je v polském zájmu, podle premiéra Donalda Tuska, záchrana eurozóny. Důvodem je zejména situace polských dlužníků, kteří mají půjčky například ve švýcarských francích. Tím pádem jsou závislí na kondici eurozóny, vztahu eura vůči dolaru či hodnocení (rating) jednotlivých zemí Evropské unie. Všechny tyto události mají reálný vliv i na polské dlužníky, přestože Polsko není součástí eurozóny.³³

Premiér dále kritizuje postoj politiků parlamentní strany *Právo a spravedlnost*, kteří prohlašují, že pokud euro padne, Polsku to nijak neublíží. Také toto prohlášení je součástí kritiky PiS na stranu vládní politiky vůči Evropské unii.³⁴

³² Předseda Občanské platformy.

³³ Tusk broni swej polityki europejskiej, dostupné na: http://wyborcza.pl/1,76842,10821563,Tusk_broni_swej_polityki_europejskiej.html, 24.10. 2012

³⁴ Tusk broni swej polityki europejskiej, dostupné na: http://wyborcza.pl/1,76842,10821563,Tusk_broni_swej_polityki_europejskiej.html, 24.10. 2012

5.4 Východní politika

Polská zahraniční politika vůči východním zemím³⁵, tzv. východní politika je determinována především vzájemnými vztahy s Ruskou federací, jenž jsou pro Polsko důležité i komplikované zároveň (mohli bychom říci, že ze všech polských politicko – zahraničních vztahů jsou ty s Ruskem nejkomplikovanější). Důvodem jsou především specifické historické vztahy obou zemí. (Fedorowicz 2011: 85) Ukazuje se tak, že vzájemné polsko – ruské vztahy jsou až příliš zatíženy minulostí.

5.4.1 Dvě školy myšlení

Na přelomu 19. a 20. století se v Polsku zrodily dvě školy myšlení zabývající se východní politikou polského státu. První z těchto škol, tzv. realistická předpokládala takové zajištění bezpečnosti východních hranic Polska, které by se opíralo o korektní (ne-li přátelské) vztahy s Ruskem, které měly být vybudovány i na úkor zemí nacházejících se mezi těmito dvěma aktéry. Při naplnění této politiky se předpokládala rovnost obou partnerů. Druhá škola, která se ustálila v okruhu spolupracovníků Józefa Piłsudského, naproti tomu předpokládala zcela opačné řešení. Tím bylo zajištění bezpečnosti státu na úzkých vazbách s Litvou, Běloruskem a především Ukrajinou. Přívrženci této školy považovali za nezbytné co největší podporu úsilí o zachování nezávislosti těchto států. (Całka 1998: 46)

S určitým zjednodušením lze tvrdit, že v období studené války byly realizátory některých návrhů „realistické“ školy vlády Polské lidové republiky. Zatímco koncepce druhé školy rozvinuli zejména emigranti za hranicemi Polska. (Całka 1998: 46)

³⁵ Státy, které se nachází na východ od polských hranic.

5.4.2 Politika „dvou kolejí“ v letech 1989 – 1992

Politika „dvou kolejí“ byl název pro novou zahraniční politiku vůči Sovětskému svazu. Realizátoři této politiky na jedné straně usilovali o udržení korektních vztahů se sovětským centrem v Moskvě a na druhé straně podporovali odstředivé tendence v evropských republikách SSSR (především v Litvě a na Ukrajině). Jedním z prvních kroků této politiky bylo sblížení se s lidmi okolo Borise Jelcina. Polští i američtí analytici se shodují na tom, že politika „dvou kolejí“ představovala jeden z prvků, které přispěly k rozpadu Sovětského svazu. (Całka 1998: 47)

5.4.3 Období let 1992 – 1993

V tomto období se polská zahraniční politika zaměřovala především na vstup země do Evropské unie a NATO, přičemž východní politika byla tak trochu zanedbávána. K realizaci doktríny polské východní politiky chyběla politická vůle, což mělo za následek přijímání *ad hoc* kroků, aniž by zde bylo ujasnění cílů a konkrétní role východní politiky v celkové zahraniční strategii Polské republiky. (Całka 1998: 47)

Polská diplomacie se snažila na mezinárodní scéně silně lobbovat za pochopení významu nezávislosti Ukrajiny pro evropskou bezpečnost a pokoušela se také přesvědčit západní státy, aby podnikaly konkrétní kroky k rozvoji politiky pro ukrajinskou podporu. Bez ohledu na západní partnery se Polsko snažilo Ukrajinu ujišťovat o pro ně strategickém významu vzájemných vztahů. Politická idea to byla pěkná, avšak nedotažená do konce. Na jednu stranu sice v roce 1992 vznikl *Výbor prezidentů Polska a Ukrajiny*, nenásledovaly však žádné konkrétní kroky a vypracování nějaké koncepce. (Całka 1998: 48)

Nejednotná polská zahraniční politika se projevila při podpisu dohody o výstavbě jamajského plynovodu, která ovšem s sebou nesla dvě značná rizika: navýšení energetické závislosti Polska na dodávkách plynu z Ruska a oslabení ukrajinské pozice vůči hospodářským tlakům z Kremlu. Marek Całka vidí jako chybu krok prezidenta Lecha Wałęsy podniknutý v srpnu roku 1993 u příležitosti návštěvy Borise Jelcina v Polsku, kdy polský prezident podpořil kontroverzní výstavbu jamajského plynovodu z důvodu snahy o získání Jelcinovy podpory (nebo alespoň akceptaci) polského vstupu do NATO. Snaha se však minula účinkem a navíc pochopitelně podpořila nedůvěru Ukrajiny vůči polské zahraniční politice. (Całka 1998: 48)

5.4.4 Období let 1994 – 1995

Hlavním milníkem v tomto období polské zahraniční politiky byl již konkrétnější směr východní politiky. V politických kruzích pochopili, že kýžený výsledek realizace podpory nových nezávislých států v oblasti mezi Ruskem a Polskem se může dostavit teprve tehdy, až budou splněny dvě podmínky. Za první musí vzniknout trvalý geopolitický řád znemožňující Rusku návrat do role hegemonu ve východní a střední Evropě. A za druhé musí být zásadním způsobem posílena pozice Polska v regionu, čehož by mohlo dosáhnout potvrzením místa a aktivní rolí v euroatlantických integračních strukturách. (Całka 1998: 49)

Snaha o získání pevného postavení v euroatlantických integračních strukturách však neměla mít vyloženě protiruský charakter. Plány ministerstva zahraničních věcí (které společně s ministerstvem obrany a vnitra v té době podléhalo kontrole prezidenta Wałęsy) počítaly s pokusem o obnovení ztracené důvěry východních partnerů (zejména Ukrajiny) a s tím spojené upevnění strategické spolupráce s ukrajinskou

stranou, navázání rovnoprávné spolupráce s Ruskem a snaha o zlepšení vzájemných vztahů. (Całka 1998: 49)

Během tohoto období se Polsku podařilo upevnit strategické vazby a Ukrajinou, byla podepsána Deklarace o těsném partnerství mezi Polskem a Ukrajinou a rovněž se „probudil“ také Výbor prezidentů. Vládní koalice SLD – PSL se však ze zřejmých důvodů chtěla více orientovat na ruského partnera, čímž opět vznikaly třenice mezi vládou (premiérem) a prezidentem Wałęsou. Důkazem toho bylo podepsání konečné dohody o výstavbě jamajského plynovodu, přičemž se polská vláda vůbec nezabývala tím, že probíhají také paralelní rozhovory o dodávkách plynu z Norska. (Całka 1998: 49)

5.4.5 Období let 1996 – 1997

Přestože byl nově zvolený prezident (v roce 1995) Aleksander Kwaśniewski členem postkomunistické SLD, jednoznačně zastával prozápadní (promoderní) směr polské zahraniční politiky. Zdůrazňoval polskou neutuchající snahu o pronikání do západních integračních struktur, na druhou stranu se však neobrátil zády ani k východním partnerům (především Rusku a Ukrajině). Vládní souhlas měly Kwaśniewského iniciativy jako příklad podpora Ukrajiny na fóru Středoevropské iniciativy. S přijetím nové polské ústavy se však prezidentské pravomoci dosti zúžily a jeho aktivity v zahraničí měly punc spíše symbolický, avšak v mnoha ohledech to politicky užitečný. Styl a směr jeho „zahraniční politiky“ měly vliv na změnu atmosféry a také vytvářely nový obraz jak u východní tak západních partnerů. Z praktického hlediska však šlo pouze o „kosmetické úpravy“, které měly svou váhu, avšak nikdy nemohly plně nahradit reálnou politickou či ekonomickou politiku. (Całka 1998: 50)

Východní politika Polska je rozdělena do tří hlavních oblastí, kterými je regionální bezpečnost, sféra hospodářské spolupráce, mezilidské a kulturní vztahy. Tyto směry východní politiky jsou realizovány především k Ruské federaci, Ukrajině a Bělorusku. (Całka 1998: 50 – 51)

5.5 Vztahy s Běloruskem

V současné době je Bělorusko řízeno diktátorským způsobem prezidentem Aleksandrem Lukašenkem, jehož politika vedla mimo jiné k zániku trojího dělení moci v zemi a potlačení politické opozice. Pomocí svého administrativního aparátu kontroluje celý stát, život v něm i státní hospodářství. Všechny kritické projevy vůči prezidentovi a jeho politice jsou potlačovány. Toto je jen několik důvodů, proč Polská republika omezila či v některých případech zcela zrušila politický kontakt s běloruskými státními představiteli i samotným Lukašenkem. Hlavní výzvou polské politiky vůči této zemi je především snaha o co možná nejširší rozsah podpory běloruským demokratizačním kruhům. (Całka 1998: 51)

5.6 Vztahy s Ruskem

Vztahy s Ruskem patří (třebaže se to někomu nelíbí) k prioritám polské zahraniční politiky. Třebaže ne vždy byly v dobrém stavu, tak i přesto bylo zřejmé, že jsou důležité. Otázky týkající se polské zahraniční politiky vůči Ruské federaci mají většinou ty nejsložitější odpovědi (resp. je složité na tyto otázky odpovídat). Hlavním kamenem úrazu ve vzájemných vztazích je otázka bezpečnosti a s ní spojená

úloha Severoatlantické aliance, která tyto dvě země vždy rozdělovala. (Majer 1998: 73, 78)

Především díky „společné“ komunistické minulosti jsou polsko-ruské vztahy napjaté a komplikované i v současnosti. Poláci dodnes nezapomněli na křivdy minulého režimu (asi nejvíce zmiňovaným je masakr polských vojáků v Katyni). Nutno také podotknout, že ruská strana se po dlouhou dobu nijak závratně nehrnula do omluv a gest, které by Poláky uspokojily³⁶. (Chwalba 2009: 179 – 180)

Náznaky přehodnocení zahraniční politiky vůči Rusku přišly se změnou polské vlády po předčasných parlamentních volbách v roce 2007. Nová vládní koalice *Občanské platformy a Polské lidové strany* si dala za úkol zlepšení vzájemných polsko – ruských vztahů. Sám předseda vlády Donald Tusk uvedl, že tento záměr bude jedním z hlavních cílů polské východní politiky. (Fedorowicz 2011: 150)

5.7 Vztahy s Ukrajinou

Polsko – ukrajinské vztahy vždy byly hodnoceny jako dobré. Po nástupu středo – pravicové vládní koalice v roce 2007 byl koncept východní politiky vůči Ukrajině po dlouhé době předmětem sporů. Tehdejší prezident Lech Kaczyński společně s opozicí obviňovaly vládu z toho, že se vzájemné vztahy a z nich vyplývající zahraniční politiku dívají jen skrze vztahy s Moskvou. Předseda vlády Donald Tusk a ministr zahraničních věcí na oplátku obvinily opozici z nedostatku politické profesionalizace. Tato a jí podobné roztržky na polské politické scéně ovšem nezměnily dlouhotrvající politickou krizi na Ukrajině, která

³⁶ Jednou z výjimek bylo prohlášení tehdejšího ruského prezidenta Borise Jelcina při návštěvě Polska v srpnu 1993. V souvislosti s „katyňským“ masakrem prohlásil: „Odpusťte, pokud můžete.“

se negativně podepisovala na vzájemných polsko – ukrajinských vztazích.³⁷ (Majer 1998: 82)

5.8 Polská rozvojová pomoc

Státy východní Evropy, především pak Ukrajina a Bělorusko (ale také Moldávie či Gruzie), jsou prioritními příjemci polské rozvojové pomoci. Polské motivy k tak velké (především finanční) pomoci jsou ve velké míře svázány se zájmy státu. V případě Běloruska je cílem této rozvojové pomoci v první řadě snaha o demokratizaci země (velmi široce řečeno). V ukrajinské situaci je to snaha o spojení Ukrajiny se západními státy (především integrace do Evropské unie), z čehož si Polsko slibuje stabilitu a prosperitu u svých východních hranic i za dále za nimi. (Bagiński 2012: 9)

Hlavním důvodem poskytování rozvojové pomoci na východ je bezpečnost Polska, které se tímto snaží o eliminování nestability a potenciálního ohrožení ze strany států východní Evropy. Polsko se zde řídí heslem: „Aby byl Západ i na Východě.“, které zároveň označuje jeden z cílů polské zahraniční politiky. (Bagiński 2012: 9)

Již po mnoho let je jakousi červenou nití táhnoucí se napříč polskou východní politikou podpora států východní Evropy v rozvoji jejich hospodářství, společnosti či institucionálního systému a snaha pomoci jim na cestě vstříc Evropské unii. K tomu slouží například i iniciativa Východního partnerství. (Bagiński 2012: 9)

³⁷ Ukraina na rozdrožu a polityka polska, dostupné na:

http://wyborcza.pl/1,75515,6043996,Ukraina_na_rozdrozu_a_polityka_polska.html, 8.11. 2012

Tyto země se však mezi sebou značně liší a tím pádem vyžadují speciální zacházení i styl zahraniční politiky. Zvláštním případem je Bělorusko, které nesplňuje základní standardy demokracie a lidských práv. V roce 2008 polské vlády deklarovaly, že Bělorusko může počítat s polskou podporou a pomocí, pokud bude respektovat lidská práva stejně jako politickou opozici, vzájemný dialog či otevřenost vůči celé Evropě. I v současné době jsou polské signály vůči Bělorusku takové, že Polská republika je připravena běloruskému státu pomoci v případě, že se vydá cestou demokratických změn. (Bagiński 2012: 9 – 10)

5.9 Priority polské zahraniční politiky pro období let 2012 – 2016

V souladu s polskou ústavou byl ministr zahraničních věcí pověřen vypracováním dlouhodobé strategie zahraniční politiky Polské republiky, kterou měl následně předat vládě ke schválení. Stejný postup je povinen učinit také ministr odpovědný za polskou politiku v Evropské unii, který musí vypracovat strategii polské politiky v rámci EU, jenž bude ve výsledku součástí celkové strategie zahraniční politiky. Polská vláda již předložené dlouhodobé strategie zahraniční politiky let 2012 – 2016 schválila.³⁸

Záměrem polské vlády je obyvatelům Polska představit vize, priority a úkoly zahraniční politiky státu až do roku 2016. Tento vládní dokument má sloužit také lepší koordinaci vládních kroků při vytváření a realizaci zahraniční politiky.³⁹

³⁸ Priority polskiej polityki zagranicznej 2012 – 2016, dostupné na:

<http://www.msz.gov.pl/resource/aa1c4aec-a52f-45a7-96e5-06658e73bb4e:JCR, 1.10. 2012>

³⁹ Priority polskiej polityki zagranicznej 2012 – 2016, dostupné na:

<http://www.msz.gov.pl/resource/aa1c4aec-a52f-45a7-96e5-06658e73bb4e:JCR, 1.10. 2012>

Důležitou roli při dosahování vytyčených cílů hraje také Sejm a Senát, a to především z důvodu jejich zapojení se do politických otázek souvisejících se členstvím Polské republiky v Evropské unii. A v neposlední řadě je tu také role prezidenta republiky, se kterým je vláda ve spolupráci a jsou s ním konzultovány úkoly v oblasti polské zahraniční politiky.⁴⁰

5.10 Cíle polské zahraniční politiky pro období let 2012 – 2016

Jednání Polska na mezinárodní scéně by mělo odrážet hodnoty, které jsou základem polského státu, jakými je demokracie, právní stát, dodržování lidských práv a solidarity. Zahraniční politika by měla dělat vše pro zachování nezávislosti a územní celistvosti polského státu. Dále by měla postupovat tak, aby zajistila národní bezpečnost, ochranu životního prostředí, prosperitu státu a vysokou úroveň rozvoje a ekonomiky. Cesta k realizaci těchto cílů vede skrze dobré mezinárodní vztahy. Polská zahraniční politika by těchto cílů měla dosáhnout při splnění následujících priorit:

- silné Polsko v silné Evropské unii,
- Polsko jako spolehlivý spojenec stabilního euroatlantického zřízení,
- otevření se různým dimenzím regionální spolupráce,
- strategie rozvojové spolupráce, podporování demokracie a lidských práv,
- propagace Polské republiky za hranicemi státu,

⁴⁰ Priorytety polskiej polityki zagranicznej 2012 – 2016, dostupné na:

<http://www.msz.gov.pl/resource/aa1c4aec-a52f-45a7-96e5-06658e73bb4e:JCR, 1.10. 2012>

- nový směr vztahů s polskými občany v zahraničí.⁴¹

6. Prezidentské volby v Polské republice od roku 1990

Prvním polským prezidentem se na základě dohod u kulatého stolu stal v červenci 1989 gen. Wojciech Jaruzelski, který byl do úřadu prezidenta zvolen nepřímo Národním shromážděním. Jelikož bylo jeho zvolení výsledkem dohody a ne vůlí lidu (či poslanců a senátorů), neoplýval velkým politickým postavením, čehož si byl sám vědom, a uplatňoval proto umírněný politický styl. Ten se vyznačoval politickou pasivitou a nezasahováním do chodu vlády Tadeusze Mazowieckého. V důsledku tlaků na odstoupení prezidenta a vypsání řádných prezidentských voleb se Wojciech Jaruzelski přizpůsobil a funkce se dobrovolně vzdal. (Kubát 2005: 49, Winczorek 2009: 4)

V roce 1990 se v Polsku konaly první svobodné prezidentské volby.

6.1 Prezidentské volby 1990

Prezidentské volby konané v roce 1990 byly v mnoha ohledech výjimečné. Byly to polské první všeobecné volby hlavy státu, konaly se předčasně⁴² a přinesly také politické změny (zejména ve vztahu prezidenta k parlamentu). Uchazečů o prezidentský post bylo nakonec šest kandidátů⁴³. Za favorita voleb byl od počátku považován Lech Wałęsa. (Kubát 2000: 56, 58)

⁴¹ Priorytety polskiej polityki zagranicznej 2012 – 2016, dostupné na:

<http://www.msz.gov.pl/resource/aa1c4aec-a52f-45a7-96e5-06658e73bb4e:JCR>, 1.10. 2012

⁴² W. Jaruzelski měl ve funkci prezidenta zůstat až do roku 1995.

⁴³ R. Bartoszcze, W. Cimoszewicz, T. Mazowiecki, L. Moczulski, S. Tymiński, L. Wałęsa.

První kolo voleb se uskutečnilo 25. listopadu 1990 s velmi vysokou voličskou účastí⁴⁴. Aby byl nový prezident znám již po prvním kole, musel by získat nadpoloviční většinu platných hlasů. To se ovšem nestalo, a tak bylo 9. prosince 1990 zahájeno druhé kolo voleb. Tentokrát byla účast ve volebních místnostech nižší, ale i tak překročila hranici padesáti procent. Po překvapivém úspěchu Stanisława Tymiańskiego v prvním kole voleb se tentokrát žádné překvapení nekonalo a novým polským prezidentem se s velkou převahou voličských hlasů stal Lech Wałęsa⁴⁵. (Alberski 2002: 103 – 105; Kubát 2000: 62 – 64)

Vítězství v prezidentských volbách bylo pro Lecha Wałęsu pouze prvním krokem k následnému cíli, jímž byl boj za větší prezidentské pravomoci, který Lech Wałęsa vedl prakticky celé své funkční období. Tento boj o postavení ve vedení státu nakonec skončil politickou krizí, která měla za následek vypsání předčasných parlamentních voleb. (Biernat 1999: 217)

Tyto prezidentské volby ovlivnily polskou politickou scénu i jiným způsobem. Bylo to poslední politické vystoupení, v němž se solidaritní tábor spojil a zabránil vítězství Stanisława Tymiańskiego. Rozpad Solidarity byl už jen otázkou času. Ostrá kampaň okolo prezidentských voleb a vnitrostranické boje byly dokladem nepřekonatelných sporů uvnitř strany, které nakonec vyústily v její úplný rozpad. (Strmiska – Hloušek – Kopeček – Chytilík 2005: 507)

⁴⁴ Hlasovat přišlo 60,6% oprávněných voličů.

⁴⁵ L. Wałęsa získal celkem 74,25% hlasů.

6.2 Prezidentské volby 1995

V pořadí druhé demokratické prezidentské volby se uskutečnily v řádném termínu, kdy po pěti letech skončilo funkční období Lecha Wałęsy. Do druhého kola postoupily dva kandidáti – Aleksander Kwaśniewski⁴⁶ a Lech Wałęsa. Vyhrál Aleksander Kwaśniewski a stal se novým polským prezidentem⁴⁷. Volby prakticky znamenaly souboj mezi levicí, která chtěla zopakovat svůj úspěch z parlamentních voleb 1993, a pravicí snažící se udržet post hlavy státu. (Alberski 2002: 106 – 110, Kubát 2000: 81 – 88)

6.3 Prezidentské volby 2000

Volba polského prezidenta v roce 2000 nebyla nijak dramatická. V předvolebních průzkumech byl největším (a více méně i jediným) favoritem dosavadní polský prezident Aleksander Kwaśniewski. K hlasovacím urnám se 8. října 2000 dostavilo přes šedesát procent voličů, kteří svými hlasy zvolili prezidenta již v prvním kole. Aleksander Kwaśniewski se tak stal se „staronovým“ polským prezidentem. (Alberski 2002: 110 – 113, Kubát 2000: 94 – 100)

Aleksander Kwaśniewski takto přesvědčivě zvítězil z několika důvodů. Především proti sobě neměl dost silného protivníka, se kterým by se mohl utkat v předvolební kampani. Ale zřejmě mnohem důležitější byl jeho styl politiky. Na rozdíl od svého předchůdce tolik nezasahoval do vnitřní politiky a nesnažil se manipulovat vládními kabinetem. (Kubát 2000: 94, 101)

⁴⁶ A. Kwaśniewski byl kandidátem SLD.

⁴⁷ A. Kwaśniewski vyhrál jen s těsným náskokem na soupeře – získal 51,72% hlasů (L. Wałęsa obdržel 48,28% hlasů).

6.4. Prezidentské volby 2005

Společně s volbami parlamentními proběhla v roce 2005 ještě volba nového polského prezidenta. Z prvního kola postoupili dva kandidáti s největším počtem hlasů, kterými byli Lech Kaczyński a Donald Tusk. Přestože předvolební průzkumy dávaly větší šance na vítězství Donaldu Tuskovi, novým polským prezidentem se nakonec stal Lech Kaczyński.^{48,49}

6.5 Prezidentské volby 2010

Zatím poslední prezidentské volby proběhly v roce 2010. První kolo voleb se uskutečnilo 20. června a zúčastnilo se jich celkem deset kandidátů. Do druhého kola postoupili dva kandidáti s největším počtem hlasů z kola prvního – Bronisław Komorowski a Jarosław Kaczyński. Celkovým vítězem a novým polským prezidentem se nakonec stal Bronisław Komorowski.^{50,51}

⁴⁸ Státní volební komise – výsledky prezidentských voleb 2005, dostupné na:
<http://www.prezydent2005.pkw.gov.pl/PZT/PL/WYN/W/index.htm>, 19.10. 2012

⁴⁹ Státní volební komise – výsledky prezidentských voleb 2005, dostupné na:
<http://www.wybory2005.pkw.gov.pl/PZT1/PL/WYN/W/index.htm>, 19.10. 2012

⁵⁰ Wybory Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej, dostupné na:
<http://prezydent2010.pkw.gov.pl/PZT1/PL/WYN/W/index.htm>, 19.10. 2012

⁵¹ Wybory Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej, dostupné na:
<http://prezydent2010.pkw.gov.pl/PZT/PL/WYN/W/index.htm>, 19.10. 2012

7. Prezidenti Polské republiky 1990 – 2012

Touto kapitolou věnovanou konkrétním polským prezidentům zvoleným od roku 1990 do současnosti navazují na předchozí problematiku polské zahraniční politiky. Tato kapitola má za cíl jednotlivě představit všechny čtyři demokraticky zvolené polské prezidenty a zaměřit se na jejich jednání v rámci zahraniční politiky státu. Jakým způsobem jednotliví prezidenti jednali na mezinárodní scéně a zda se jejich jednání (chování) nějakým způsobem promítlo do zahraniční politiky Polské republiky či zda dokonce nějak ovlivnilo chování a pohled aktérů na mezinárodní scéně na Polsko a jeho zahraniční politiku.

V tomto případě se zaměřím především na podle mého názoru jedny z nejdůležitějších směrů polské zahraniční politiky, kterými jsou vztahy se Západem (NATO, EU, USA), Ukrajinou a Ruskem.

7.1 Lech Wałęsa

Na úvod vždy u každého prezidenta uvedu jen krátké shrnutí jejich života před nástupem do prezidentského úřadu. Abychom si mohli udělat alespoň malý obrázek o tom, kdo vlastně byli a co je formovalo.

Lech Wałęsa se narodil 29. září 1943. Od roku 1967 pracoval jako lodní technik v gdaňské loděnici. O devět let později byl z práce vyhozen a začal se naplno věnovat opoziční činnosti. V roce 1980 byl vůdcem stávkových pracovníků gdaňské loděnice. V letech 1980 – 1981 stál v čele Solidarity a pokoušel se o rozhovory s vládou kvůli stále rostoucímu napětí v polské společnosti. Po vyhlášení stanného práva v roce 1981 byl Lech Wałęsa držen v izolaci pod vládním dohledem.

Roku 1983 obdržel Nobelovu cenu za mír, avšak z obavy o to, že by se posléze nemohl vrátit, si nejel převzít cenu osobně do Osla. Byl jedním z hlavních účastníků rozhovorů u „kulatého stolu“. V roce 1990 zvítězil v přímých prezidentských volbách. Jeho funkční prezidentské období trvalo od roku 1990 do roku 1995.^{52,53}

O životě Lecha Wałęsy bych toho mohla napsat skutečně mnoho, ale vzhledem k tématu své práce se zaměřím pouze na období jeho fungování v prezidentském úřadu. Do něj Lech Wałęsa nastoupil ve svých sedmačtyřiceti letech jako hlavní představitel odborového svazu *Solidarita*⁵⁴. Již od začátku jeho mandátu nebylo pochyb, že se chce stát velmi silným a důležitým hráčem na politické scéně. Byl vnímán jako impulsivní a konfliktní politik, což se ve výsledku promítlo i do jeho prezidentské role. Jeho ambicí bylo získání co největší politické moci, o kterou se v průběhu celého volebního období „přetahoval“ s jednotlivými předsedy vlád (potažmo jednotlivými ministry). Bylo zřejmé, že od začátku hodlá využít všech ústavou mu daných pravomocí, přičemž se posléze také pokoušel o jejich posílení (což ve výsledku znamenalo jejich časté překračování). (Kubát 2005: 44; Szwarc – Urbański – Wieczorkiewicz 2007: 762, 767)

Zajisté velkou výhodou Lecha Wałęsy v prezidentských volbách a následně i v prezidentské funkci byla (alespoň na počátku jeho funkčního období) jeho výrazná role v protikomunistickém odboji a následném pádu komunistického režimu (nejen) v Polsku. Stal se jedním ze symbolů „nové éry“ Polska a tento punc si sebou nesl i do

⁵² III Rzeczpospolita, dostupné na: <http://www.prezydent.pl/prezydent/historia-prezydentury/iii-rzeczpospolita/>, 4.10. 2012

⁵³ Nobel winner 1983: Lech Walesa, Solidarity founder, dostupné na: <http://www.bbc.co.uk/news/world-11954721>, 6.11. 2012

⁵⁴ Celým názvem Niezależny Samorządny Związek Zawodowy „Solidarność“ (Nezávislý samostatný odborový svaz „Solidarita“).

prezidentského úřadu, který zastával v letech 1990 – 1995. Zatímco však v 80. letech sloužil Lech Wałęsa jako symbol *Solidarity* v boji proti komunistickému režimu, později (jako polský prezident) se z něj stal spíše anti-symbol. (Řezník 2010: 517; Zubek 1997: 119)

Volba Lecha Wałęsy do úřadu prezidenta a s ní spojená demise Mazowieckého vlády znamenala zásadní změnu ve sféře distribuce moci (vlády). Od zvolení Lecha Wałęsy prezidentem se distribuce výkonné moci rozdělila do tří skupin – prezident, vláda a Sejm. Mezi těmito třemi institucemi se od této chvíle budou odehrávat zásadní spory o politiku země a rozdělení moci. Silná prezidentská pozice se nevyvinula ani tak z ústavních pravomocí jako ze silného mandátu, které ji daly svobodné, demokratické a přímé prezidentské volby. (Wołek 2004: 126)

Záhy po svém zvolení prezidentem přišel Lech Wałęsa s alternativou k (z jeho strany kritizované) vládě Tadeusze Mazowieckého. Tento krok měl být mimo jiné urychlením demokratizačního postupu v Polsku. Prezident uvedl jeho dvě možnosti. První variantou bylo ponechání Mazowieckého vlády a následně rychlé (již demokratické) parlamentní volby. Druhou možností bylo zvolení nové vlády a parlamentní volby až za rok. Nakonec byla zrealizována druhá varianta. (Wołek 2004: 76)

Přestože tedy vznikla politická shoda na dalším postupu, nebránilo to Lechu Wałęsovi v neustálé snaze o delegitimizaci parlamentu. Neustálé házení klacků pod nohy a snaha o narušení normálního chodu Sejmu ze strany prezidenta způsobily čím dál větší slabost Sejmu a následné horší hodnocení ze strany obyvatel. Prezident Wałęsa z toho tedy vycházel jako ten silnější a „lepší“. (Wołek 2004: 76)

Lech Wałęsa byl silným, aktivním a také konfliktním prezidentem, který se rád přirovnával k Józefu Piłsudskému. Po parlamentních volbách a vítězství levice se musel prezident Wałęsa v letech 1993 – 1995 poprvé „utkat“ se silnou většinovou vládní koalicí a již nebyl schopen využívat svou politickou moc tak, jak by si byl přál. Začal proto praktikovat trochu „nestandardní“ politiku, která se projevovala především odmítáním změn ve vládě či vetováním důležitých vládních zákonů. Prezident tak demonstroval svou sílu a hojně využíval nejednoznačných ústavních pravomocí ve svůj prospěch. Jeho vztahy s parlamentem a prakticky všemi polskými vládami úřadujícími za jeho pětileté funkční období byly po celé jeho funkční období značně bouřlivé⁵⁵. V podobném duchu jako prezident Wałęsa jednal na domácí politické scéně, tak také postupoval na poli mezinárodních vztahů, kde se začal chovat jako „neřízená střela“. V době, kdy polská zahraniční politika vyžadovala obezřetné a promyšlené vedení, Lech Wałęsa při pokusu o znovuzískání všeobecné popularity začal kritizovat představitele států ze západu i z východu za zasahování do polských zájmů. Takováto politická aktivita prezidenta Lecha Wałęsy byla bezpochyby impulsem pro rozvoj ústavního práva v Polsku.⁵⁶ (Kubát 2005: 49 – 50; Wołek 2004: 136; Zubek 1997: 118 – 120)

Skutečnost, že by prezident měl být „nadstranický“ ho staví do strategicky nevýhodné pozice pro zmobilizování konkrétní podpory pro své záměry. Z tohoto důvodu se někteří prezidenti snaží o vytvoření jakýchsi „prezidentských“ politických stran. V Polsku to byla například *Dohoda středu*⁵⁷, která vznikla rozdělením *Solidarity* mezi dva tábory.

⁵⁵ Důkazem může být např. uplatnění práva veta na 22 návrhů zákonů schválených parlamentem či postoupení 11-ti „parlamentních“ návrhů zákonů postoupil Ústavnímu soudu k posouzení.

⁵⁶ Dudek, Dariusz: Prezydent a rząd – rozdział kompetencji i zadań ustrojowych, s. 4, dostupné na: <http://www.prawokonstytucyjne.wpia.uw.edu.pl/zjazdkatedr/pliki/dudek-prezydent-a-rzad-rozdzial-kompetencji-i-zadan-ustrojowych.pdf>, 20.11. 2012

⁵⁷ Porozumienie Centrum (PC).

První skupina podporovala Lecha Wałęsu a ta druhá naopak Tadeusze Mazowieckého. Styl Wałęsovy prezidentské politiky však jeho přívržence značně zklamal a nakonec se z nich staly doslova nepřátelé. Prezident Lech Wałęsa tak sice aktivně zasahoval do politického dění a byl nadán relativně silnými pravomocemi, avšak formálně za ním nestála žádná silnější politická strana. (Baylis 1996: 312; Hloušek – Kopeček – Šedo 2011: 109)

Aby Lech Wałęsa mohl jako prezident republiky pokračovat ve svém „představení“ na polské politické scéně, musel být znovu zvolen v prezidentských volbách v roce 1995. Nicméně zaplatil za svůj politický *modus operandi* v průběhu pětiletého funkčního období a do prezidentského křesla se podruhé nedostal. Právě styl jeho politiky, odvrácení se od dřívějších spojenců, nezvládnutí prezidentské role (prezident by měl být ochráncem politické rovnováhy) – to vše a mnohem více zřejmě zapříčinilo jeho politický konec a prohrané prezidentské volby v roce 1995. Voliči ho viděli spíše jako příliš rušivý a kontroverzní element polské politiky. Jeho nepředvídatelné chování mu také pokazilo image na mezinárodní scéně, která preferuje raději důstojnou a diplomatickou hlavu státu. (Baylis 1996: 318 – 319; Zubek 1997: 121)

7.1.1 Lech Wałęsa a Západ

Prezident Lech Wałęsa se stejně jako oficiální zahraniční politika Polska zaměřil po pádu komunistického režimu v zemi zejména na polské sblížení se západními státy a integračními strukturami (pro něj šlo především o vstup do Severoatlantické aliance). Při své návštěvě Spojených států amerických v dubnu 1993 prezident Lech Wałęsa řekl americkému prezidentovi Billu Clintonovi, že historie by mu

neprominula, kdyby se nezasadil o vstup do NATO zemím, které si tolik vytrpěly za komunismu⁵⁸. (Chwalba 2009: 190)

Ještě předtím, než se prezident Wałęsa tolik zasazoval o vstup Polska do NATO, v roce 1992 představil a následně propagoval svou koncepci s názvem *NATO – bis*, která byla návrhem na ustanovení jakéhosi předstupně členství v NATO s jeho přímou kontrolou. Vedoucí postavení v NATO – bis by podle Lecha Wałęsy zastávalo samozřejmě Polsko aspirující na roli regionálního vůdce. Wałęsova idea si však příliš příznivců nezískala. Neměla pro ni pochopení ani sama polská vláda, která se snažila o získání členství Polska v „klasickém“ NATO. (Dančák 1999: 61 – 62, Chwalba 2009: 190)

Zajímavostí a také ukázkou naturelu prezidenta Lecha Wałęsy byl jeho častý požadavek o natažení červeného koberce při příležitosti vstupu Polska do Evropské unie a Severoatlantické aliance jako „odměnu“ za roli Polska v procesu pádu komunistického režimu. Dále v tomto duchu požadoval odpuštění větší části polského zahraničního dluhu, více zahraničních investic do Polska či větší uznání polské role na mezinárodní scéně ze strany západních států. Toto bylo jen několik jeho „přání“, které za své pětileté funkční období vyslovil. (Zubek 1997: 119)

V souvislosti s „evropskou“ politikou si zpočátku Lech Wałęsa nebyl vůbec jistý, zda by vstup do Evropské unie měl být stěžejní cíl polské zahraniční politiky, a zaměřoval svůj pohled spíše k NATO. Přesto se už za jeho vlády započala vyjednávání o přistoupení Polska do Evropské unie (dokončena však byla až za jeho nástupce Aleksandera Kwaśniewského). (Szwarc – Urbański – Wieczorkiewicz 2007: 769)

⁵⁸ Bill Clinton se nakonec o přistoupení Polska, České republiky a Maďarska do NATO zasadil v Kongresu USA, jehož kladné stanovisko bylo nezbytné pro zahájení jednání o přistoupení.

7.1.2 Vztahy s Ukrajinou

Počátek nových⁵⁹ polsko-ukrajinských byl negativně poznamenán již na konci roku 1991 dualismem v polské zahraniční politice, který byl důsledkem chybějící koordinace zahraniční politiky mezi prezidentem a vládou/premiérem. Oba tábory prosazovaly opačný směr politiky vůči Ukrajině. Jednalo se především o podporu či odmítnutí ukrajinské nezávislosti. Oficiální stanovisko polské vlády podporovalo nezávislost Ukrajiny⁶⁰, zatímco prezident Lech Wałęsa zaujal opačné stanovisko a podpořil koncepci Michaila Gorbačova týkající se budování *nových* zásad na *starých* základech (jakási reintegrace Sovětského svazu). Vypadalo to, že prezident Wałęsa není zcela přesvědčen o tom, že se Sovětský svaz nevyhnutelně rozpadne, a raději se tedy přiklání k politice Michaila Gorbačova a jeho plánů na reintegraci SSSR (nepočítal s jeho úplným rozpadem). (Fedorowicz 2004: 72, 74 – 75; Fedorowicz 2011: 171)

Ukrajinské straně se tento polský (rozporuplný) směr samozřejmě nelíbil a situaci nepomohl ani Michail Gorbačov, který se veřejně odvolával na stanovisko Polska, přičemž používal stanovisko prezidenta Wałęsy. Tato podle Ukrajiny polská „dvojitá hra“ byla trnem ve vztazích mezi oběma státy následujících několik let. (Fedorowicz 2004: 74 – 75)

7.1.3 Vztahy s Ruskem

První diplomatické styky Polska s Ruskou federací (po rozpadu Sovětského svazu) byly na prezidentské úrovni vedeny spíše z ruské strany. Poté co se Boris Jelcin stal v červnu roku 1991 novým ruským prezidentem, měl velký zájem o návštěvu Polska a setkání

⁵⁹ Po roce 1989.

⁶⁰ Polsko bylo jednou z prvních zemí, která uznala nezávislost Ukrajiny.

s prezidentem Lechem Wałęsou. Ten to ale odmítl s tím, že je prý důležité se ještě předtím setkat s Michaiilem Gorbačovem. Následovalo několik dalších návrhů z ruské strany (i od samotného Borise Jelcina), které však ani tentokrát nebyly vyslyšeny. (Fedorowicz 2011: 87)

Teprve po dlouhých vyjednáváních (především kvůli odchodu sovětských vojsk z Polska) podepsali v květnu 1992 v Moskvě prezidenti Lech Wałęsa a Boris Jelcin *Traktát mezi Polskou republikou a Ruskou federací o přátelské a sousedské spolupráci*⁶¹. Tento dokument představoval nové uspořádání vzájemných polsko – ruských vztahů, které měly být nyní postaveny na suverenitě a rovnosti obou partnerů. V souvislosti s podpisem tohoto dokumentu hovořil polský prezident o tom, že se nyní otvírá nový rozměr polsko – ruských vztahů, a že Polsko doufá ve vzájemné dobré sousedství a spolupráci. (Fedorowicz 2011: 94 – 95)

Přestože již v současné době Lech Wałęsa není polským prezidentem, zůstává jako známá osobnost tzv. na očích. Nemá sice již žádné politické pravomoci, avšak z mého pohledu je jisté, že pokud se nějakým způsobem projeví na veřejnosti, nezůstane toto jednání bez povšimnutí. Jako politicky důležitá osoba, kterou bezpochyby ve své době byl, může i nyní určitým způsobem zasahovat do veřejného i mezinárodního dění. Nástrojem mu však jsou především slova a gesta, která však již nemají žádnou vypovídací politickou hodnotu (pouze symbolickou).

Důkazem toho budiž případ ze září letošního roku, kdy Lech Wałęsa poslal ruskému prezidentovi Vladimíru Putinovi dopis, ve kterém se odvolává na principy demokratické společnosti a s nimi spojenou

⁶¹ Traktat między Rzeczpospolitą Polską a Federacją Rosyjską o przyjaznej i dobrosąsiedzkiej współpracy.

svobodu slova, a žádá o milost pro uvězněné členky kapely Pussy Riot. Jedním dechem však dodává, že místo protestu (pravoslavný chrám) nebylo vhodné.⁶²

7.2 Aleksander Kwaśniewski

Aleksander Kwaśniewski se narodil 15. listopadu 1954. Studoval na univerzitě v Gdaňsku. V roce 1985 vstoupil do vysoké politiky, kde byl členem několika vlád. V letech 1977 – 1990 byl členem PZPR. Účastnil se také rozhovorů u „kulatého stolu“ (avšak v opačném táboře než Lech Wałęsa). V roce 1991 byl spoluzakladatelem Spojenectví demokratické levice⁶³. V roce 1993 byl ve volbách zvolen poslancem Sejmu. V roce 1995 ve druhém kole prezidentských voleb porazil tehdejšího prezidenta Lecha Wałęsu a stal se ve svých jednačtyřiceti letech novým polským prezidentem, jehož funkci zastával od roku 1995 do roku 2005, tedy dvě volební období.⁶⁴

S příchodem nového prezidenta se politické prostředí „zklidnilo“ a vztahy mezi prezidentem a vládou (potažmo parlamentem) se výrazně zlepšily. Zpočátku Aleksander Kwaśniewski nevyužíval všechny dostupné pravomoci dané mu *Malou ústavou* a později jeho kompetence omezila ústava z roku 1997. Tato skutečnost ovšem neznamenal, že by se nový prezident stáhl do ústraní, ale naopak aktivně prosazoval vnitřní i vnější politiku. Třebaže se prezident Kwaśniewski nepokoušel o získání silnější pozice (podobně jako prezident Lech Wałęsa) v polské exekutivě na úkor vlády či premiéra,

⁶² Pussy Riot se v dopise zastal i Lech Wałęsa, dostupné na:

<http://www.ceskatelevize.cz/ct24/svet/195112-pussy-riot-se-v-dopise-zastal-i-lech-walesa/>, 12.11. 2012

⁶³ Sojusz Lewicy Demokratycznej (SLD).

⁶⁴ III Rzeczpospolita, dostupné na: <http://www.prezydent.pl/prezydent/historia-prezydentury/iii-rzeczpospolita/>, 25.10. 2012

byli s předsedou vlády Leszkiem Millerem považováni za rivaly (přestože oba pocházeli ze stejného politického tábora). Jejich spory se staly jakýmsi veřejným tajemstvím. (Kubát 2005: 25, 50)

7.2.1 Aleksander Kwaśniewski a Západ

Za největší triumf prezidentské kariéry Aleksandera Kwaśniewského je považováno podepsání dokumentů ratifikujících polské členství v NATO (velkou zásluhu na tom však měl i jeho předchůdce Lech Wałęsa). Aleksander Kwaśniewski byl také velkým zastáncem vstupu Polska do Evropské unie (což se nakonec podařilo v roce 2004). (Szwarc – Urbański – Wieczorkiewicz 2007: 775)

Aleksander Kwaśniewski byl aktivním zastáncem vstupu Polska do Severoatlantické aliance. Vedl polskou delegaci na jednáních ve Španělsku (Madrid) v roce 1997 a o dva roky později ve Spojených státech amerických (Washington). V únoru roku 1999 ratifikoval dokumenty o vstupu Polska do Severoatlantické aliance.⁶⁵

V souvislosti se vstupem Polska do Evropské unie bylo podle polského politologa Tadeusze Chabiery⁶⁶ politováníhodné tvrzení Aleksandera Kwaśniewského na toto téma. Polský prezident prohlásil, že Polsko je lépe připraveno na vstup do Evropské unie než je Evropská unie připravena na přijetí Polska. Tento a jemu podobné nepromyšlené výroky podle Tadeusze Chabiery kazí obraz Polské republiky na mezinárodní scéně. (Kol. autorů 2004: 31)

⁶⁵ III Rzeczpospolita, dostupné na: <http://www.prezydent.pl/prezydent/historia-prezydentury/iii-rzeczpospolita/>, 25.10. 2012

⁶⁶ Tadeusz Chabiera je politolog, v letech 1995 – 1997 byl sekretářem Polsko – ukrajinského prezidentského výboru (Prezydencki Komitet Polsko – Ukraiński). Expert na bezpečnostní otázky a evropskou integraci v Polském institutu mezinárodních vztahů. (Kol. autorů 2006: 74)

Výjimečně dobré polsko – americké vztahy přetrvávaly i za Aleksandra Kwaśniewského coby polského prezidenta, což mimo jiné potvrdilo pozvání polského prezidenta do Bílého domu ze strany amerického prezidenta George W. Bushe v červenci roku 2002. George W. Bush tuto státní návštěvu označil za symbol vysoké důležitosti, kterou Spojené státy kladou na americko-polské vztahy. Aleksander Kwaśniewski později prohlásil, že nikdy předtím toho obě země neměly tolik společného jako nyní. Do té doby poslední státní návštěvou takového druhu byl před jedenácti lety (konkrétně v roce 1991) příjezd tehdejšího polského prezidenta Lecha Wałęsy (předchůdce Aleksandra Kwaśniewského).⁶⁷

Svou náklonnost Spojeným státům americkým prezident Kwaśniewski vyjádřil při své návštěvě v lednu 2003, kdy při projevu na Vojenské akademii West Point chválil a děkoval americké straně za její roli vůdce ve světě, která je prý nezpochybnitelná a měla by být i nadále uplatňována. Kromě toho prezident Kwaśniewski uvedl, že roli Polska vidí vedle USA, a že společně zajistí, aby Evropa a Spojené státy americké efektivně spolupracovaly na bezpečnosti transatlantického prostoru. (Zaborowski – Longhurst 2003: 1011 – 1012)

Na konferenci s názvem *Transformace NATO*, která proběhla 20. – 21. listopadu 2002 v Praze, prohlásil bývalý americký poradce pro národní bezpečnost Zbigniew Brzezinski, že českého prezidenta Václava Havla v roli obhájce zájmů střední Evropy ve světě pravděpodobně vystřídá polský prezident Aleksander Kwaśniewski. Uvedl to v souvislosti s blížícím se koncem funkčního období Václava

⁶⁷ Bush welcomes Polish leader to White House, dostupné na:

<http://archives.cnn.com/2002/ALLPOLITICS/07/17/bush.poland/index.html>, 10.10. 2012

Havla coby prezidenta České republiky⁶⁸. Jedním dechem ale dodal, že to bude mít polský prezident hodně těžké, jelikož je Václav Havel považován za jakéhosi duchovního vůdce střední Evropy, což není případ Aleksandera Kwaśniewského.^{69,70}

7.2.2 Vztahy s Ukrajinou

Polsko – ukrajinské vztahy byly vždy výjimečné (většinou v pozitivním slova smyslu). Především prezident Aleksander Kwaśniewski se mimořádně často setkával s ukrajinským prezidentem Leonidem Kučmou. (Chwalba 2009: 182)

Pro někoho možná překvapivým zvratem v polsko – ukrajinských vztazích se stalo zvolení Aleksandera Kwaśniewského novým polským prezidentem. Vzhledem k jeho politické minulosti a více než dobrým vztahům s ruskou stranou se Ukrajina obávala zhoršení vzájemných vztahů s Polskem a směřování polské zahraniční politiky spíše směrem k Rusku. Navzdory těmto obavám však Aleksander Kwaśniewski již od svého nástupu do úřadu dal zřetelně najevo svůj zájem o Ukrajinu a její záležitosti (především co se týče jejího postavení na mezinárodní scéně). (Fedorowicz 2011: 191 – 192)

Důležitý význam pro polsko – ukrajinské vztahy měla oficiální návštěva ukrajinského prezidenta Leonida Kuczmy v Polsku v červnu roku 1996, a podepsání *Společné deklarace prezidentů Polské*

⁶⁸ Prezidentský mandát měl Václavu Havlovi vypršet 2. února 2003. (Dostupné na:

<http://www.hrad.cz/cs/prezident-cr/prezidenti-v-minulosti/vaclav-havel.shtml>, 27.11. 2012

⁶⁹ Havla může v NATO nahradit Kwasniewski, dostupné na: http://zpravy.idnes.cz/havla-muze-v-nato-nahradit-kwasniewski-dy5-/zpr_archiv.aspx?c=A021120_192831_zpr_summit_inc, 21.10. 2012

⁷⁰ Konference „Transformace NATO“, dostupné na:

http://www.bbc.co.uk/czech/ceskarepublika/021120_cz-konference.shtml, 21.10. 2012

*republiky a Ukrajiny o strategickém partnerství*⁷¹. Intenzita vzájemných kontaktů polského a ukrajinského prezidenta byla obdivuhodná. V letech 1999 – 2000 se střetávali v průměru dvakrát za měsíc. Z žádným jiným představitelem státu se prezident Kwaśniewski neseťkával tak často. (Fedorowicz 2011: 192, 197)

V červenci 1997 byla z iniciativy Aleksandra Kwaśniewského podepsána Smlouva o zvláštním partnerství mezi NATO a Ukrajinou⁷², což bylo považováno za důležitý krok ve vztahu NATO a Ruska. (Fedorowicz 2011: 194)

Jedním z významných počínů Aleksandra Kwaśniewského coby polského prezidenta byla jeho osobní angažovanost v oranžové revoluci na Ukrajině v roce 2004, kdy se vložil do konfliktu mezi tábory obou prezidentských kandidátů – Viktora Janukoviče a Viktora Juščenka, a pokusil se konflikt regulovat. Kwaśniewského angažovanost na Ukrajině však vyvolala i negativní reakce a to především z Ruska, kde chování Polska a jeho prezidenta vyvolávalo velkou nevoli. Kreml byl přesvědčen, že toto jednání bylo polsko – americkou snahou o snížení ruského vlivu na Ukrajině. Aleksander Kwaśniewski považoval danou situaci za své vítězství a později prohlásil, že „*Rusko bez Ukrajiny je lepším řešením než Rusko s Ukrajinou (Fedorowicz 2011: 143)*“. Toto prohlášení vyvolalo ostrou reakci i od samotného Vladimira Putina.⁷³ (Fedorowicz 2011: 142 – 143; Smolar 2006: 60)

⁷¹ Wspólna deklaracja prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej i prezydenta Ukrainy o strategicznym partnerstwie.

⁷² Karta o szczególnym partnerstwie między NATO i Ukrainą.

⁷³ Wiktor Janukowycz: Aleksander Kwaśniewski to wierny druh Ukrainy, dostupné na: <http://wiadomosci.wp.pl/kat,1356,title,Wiktor-Janukowycz-Aleksander-Kwasniewski-to-wierny-druh-Ukrainy,wid,15095372,wiadomosc.html?ticaid=1f9e5>, 30.11. 2012

Aleksander Kwaśniewski je i v dnešní době na Ukrajině stále považován za jednoho z největších lobbyistů ukrajinských zájmů v Evropské unii. Již jako polský prezident byl velkým zastáncem vstupu Ukrajiny do NATO.^{74,75}

Když se však v září roku 2007 vydal Aleksander Kwaśniewski na Ukrajinu, určitě neočekával, že jeho návštěva bude mít takový konec. Exprezident přijel do Kyjeva přednášet na místní univerzitu, avšak již při svém příchodu do místnosti na něm bylo poznat, že je opilý. Vrávoral, špatně gestikuloval a pletla se mu slova, za což si vysloužil posměch přítomných studentů. Aleksander Kwaśniewski posléze pronesl, že má právo dělat si co chce, protože již není prezidentem ale svobodným člověkem. Poláci však nebyli stejného názoru a obávali se mezinárodní ostudy.⁷⁶ Přestože již v té době nebyl polským prezidentem, rozhodně svým chováním nevylepšil obraz Polska (nejenom) na Ukrajině. Jsem přesvědčena, že když už jednou byl polským prezidentem (a nejen on) a reprezentoval stát na mezinárodní scéně, nemůže si po svém odchodu „dělat co chce“. Určitý druh zahraniční politiky tak vykonává i po svém odchodu z prezidentského úřadu.

⁷⁴ Kwaśniewski: Ukrajina může do NATO, dostupné na: http://zpravy.idnes.cz/kwasniewski-ukrajina-muze-do-nato-dru-/zpr_nato.aspx?c=A020429_064917_zpr_nato_inc, 23.9. 2012

⁷⁵ Wiktor Janukowycz: Aleksander Kwaśniewski to wierny druh Ukrainy, dostupné na: <http://wiadomosci.wp.pl/kat,1356,title,Wiktor-Janukowycz-Aleksander-Kwasniewski-to-wierny-druh-Ukrainy,wid,15095372,wiadomosc.html?ticaid=1f9e5>, 30.11. 2012

⁷⁶ Kwaśniewski přednášel opilý, levice se bojí ostudy, dostupné na: http://zpravy.idnes.cz/kwasniewski-prednasel-opily-levice-se-boji-ostudy-fwk-/zahranicni.aspx?c=A070925_105650_zahranicni_ad, 23.9. 2012

7.2.3 Vztahy s Ruskem

Prezident Aleksander Kwaśniewski po svém zvolení do funkce v roce 1995 prosazoval vyváženou státní politiku vůči Rusku a ostatním postsovětským zemím v souladu s prozápadním postojem Polska (především polské sbližování s NATO). (Klípa 2004: 13)

Přestože se v období let 1997 – 2000 polsko – ruské vztahy neprojevovaly přílišnou vřelostí (vstup Polska do NATO atd.), snažil se je prezident Aleksander Kwaśniewski trochu posunout kupředu. Jeho prostředkem k takovému cíli byly především mnohačetné návštěvy v Moskvě, což se Polákům příliš nezamlouvalo. Tato jeho zahraniční politika vůči Rusku byla častokrát nazvána „asymetrickou“, jelikož návštěvy polského prezidenta v Moskvě byly častější než ruského prezidenta ve Varšavě. Tato setkání však nepřinesla nic nového a bylo jasné, že pro konstruktivní dialog je potřeba nalézt nějakou novou dlouhotrvající koncepci. Po začlenění do struktur NATO však Polsko nemělo již takovou potřebu vynakládat tolik sil na vytváření nových iniciativ ve vzájemných vztazích s Ruskem. (Fedorowicz 2011: 131 – 132)

Po roce 2000 se do té doby už tak chladné vztahy s Ruskem ještě více zhoršily. Jedním z důvodů bylo vyhoštění devíti ruských diplomatů z Polska z důvodu údajné špionáže, načež ruská strana vyhostila devět polských diplomatů a odvolala svého ambasadora z Varšavy. Šéf ruské diplomacie Igor Ivanov označil postup polské vlády za provokaci a zrušil plánovanou zahraniční cestu do Polska. (Fedorowicz 2011: 133)

Za nedlouho po této „špionské“ aféře se odehrál další incident⁷⁷ vtloukající klín mezi tyto dvě země. V únoru roku 2000 skupinka

⁷⁷ V únoru 2000.

odpůrců války v Čečensku vnikla na ruský konzulát v Poznani, kde demonstrovala svůj hněv vůči Ruské federaci tím, že postříkala budovu barvou a pošlapala a spálila ruskou vlajku, to vše za přítomnosti médií. Následkem toho Rusko obvinilo polskou stranu z nečinnosti a nezabezpečení konzulátu⁷⁸. Přestože se polská vláda za incident omluvila, v Rusku propukly silné protipolské nálady (především v okruhu politiků a médií). Prezident Aleksander Kwaśniewski posléze uvedl, že další takovýto incident by mohl na delší čas znemožnit vývoj vzájemných polsko – ruských vztahů k lepšímu. (Fedorowicz 2011: 134)

Nastalá situace vyvolala rozkol také na polské politické scéně, kdy rozdělila prezidenta Aleksandra Kwaśniewského a premiéra Jerzyho Buzka. Prezident Kwaśniewski veřejně osočil vládu, že dělá příliš málo pro zlepšení vztahů s Ruskou federací. Přičemž největší díl odpovědnosti za malou iniciativu kladl na premiéra Buzka. Byl přesvědčen, že se premiér dostatečně nesnaží a nevynakládá takové úsilí jako on. V této souvislosti uvedl svou návštěvu v Moskvě v roce 1998, kde se setkal s ruským prezidentem Borisem Jelcinem. Takovéto jednání se zase nelíbilo polskému šéfovi diplomacie Bronisławu Geremkovi, který zkritizoval prezidenta Kwaśniewského za to, že v politice vůči Rusku nepostupuje v souladu s národními zájmy Polska (tedy zájmy vlády a ministerstva zahraničních věcí), ale využívá situaci pro svou prezidentskou kampaň. (Fedorowicz 2011: 134 – 135)

Přestože byl Aleksander Kwaśniewski za své jednání kritizován, docílil toho, že v polovině roku 2000 vláda představila dokument *Předpoklady polské zahraniční politiky vůči Rusku*⁷⁹, který obsahoval

⁷⁸ Byla tak porušena konzulátní konvence mezi Polskou republikou a Ruskou federací, která mimo jiné obsahuje článek o tom, že země, na jejíž půdě se konzulát nachází (v tomto případě Polsko) je povinna zajistit bezpečnost konzulátu.

⁷⁹ Założenia polskiej polityki zagranicznej wobec Rosji.

cíle i prostředky polské zahraniční politiky vůči Rusku. (Fedorowicz 2011: 135)

Aleksander Kwaśniewski se nikdy netajil svou náklonností k Rusku a snahou o dobré polsko – ruské vztahy. Neznamenal to však souhlas se vším proruským za každou cenu. Když například v březnu 2002 probíhalo v Polsku a Norsku rozsáhlé cvičení jednotek NATO, Aleksander Kwaśniewski uklidňoval Rusko, a prohlásil, že z ruské strany není důvod k těmto neopodstatněným obavám (Rusové si stěžovali především na to, že se cvičení koná v blízkosti jejich hranic).⁸⁰

Styl jeho zahraniční politiky nebyl vždy kladně přijímán ze strany vlády i opozice. Mimo jiné mu byly vyčítány vztahy s Ukrajinou a Ruskem či jednostranná angažovanost v případě Jedwabnego⁸¹. V době návštěvy ruského prezidenta Vladimira Putina v Polsku ochotně souhlasil s jeho výrokem, že zločiny spáchané Německem za Hitlera a Sovětským svazem za Stalina se nemohou porovnávat (nepřímo tak Vladimir Putin naznačil, že Stalin „nebyl tak zlý“ jako Hitler). Aleksander Kwaśniewski tuto tezi potvrdil, na což podle některých neměl žádné právo. V souvislosti s Ukrajinou se podle některých komentátorů až příliš angažoval v jejích volbách v roce 2004. (Szwarc – Urbański – Wiczorkiewicz 2007: 775)

⁸⁰ Prezident Kwaśniewski uklidňoval Rusko, dostupné na: http://zpravy.idnes.cz/prezident-kwasniewski-uklidnoval-rusko-f0z-/zpr_nato.aspx?c=A020312_064117_zpr_nato_inc, 18.10. 2012

⁸¹ Více informací na *Kwaśniewski o Jedwabnem: „Przeprosilem i nie żałuję“*, dostupné na: <http://spoleczenstwo.newsweek.pl/kwasniewski-o-jedwabnem---przeprosilem-i-nie-zaluje-,78902,1,1.html>, 11.9. 2012.

7.3 Lech Kaczyński

Lech Kaczyński se narodil 18. června 1949. Studoval na univerzitě ve Varšavě. Od roku 1996 byl profesorem nejprve na univerzitě v Gdaňsku a posléze ve Varšavě. Stejně jako Lech Wałęsa byl i on členem Solidarity a následně i účastníkem rozhovorů u „kulatého stolu“. V roce 1991 krátce působil v prezidentské kanceláři Lecha Wałęsy v oblasti bezpečnosti státu, ale po konfliktu s prezidentem Wałęsou z funkce odešel. V následných parlamentních volbách konaných v roce 1991 byl zvolen poslancem za stranu *Dohoda středu*⁸², kde započal svou politickou kariéru. V roce 2000 byl jmenován ministrem spravedlnosti ve vládě Jerzyho Buzka. O dva roky později se stává starostou Varšavy. Prezidentem Polské republiky se v té době šestapadesátiletý Lech Kaczyński stal v roce 2005 jako kandidát strany *Právo a spravedlnost*. Prakticky na konci svého pětiletého mandátu (v roce 2010) zemřel při havárii letadla na oficiální návštěvu Ruska k příležitosti uctění památky obětí masakru v Katyni.⁸³ (Szwarc – Urbański – Wiczorkiewicz 2007: 779, 782)

7.3.1 Lech Kaczyński a Západ

Politika *Práva a spravedlnosti* a tudíž i prezidenta Lecha Kaczyńského definuje polské národní zájmy skrze moc státu v klasickém slova smyslu. Silné Polsko by tedy mělo rovnat nezávislému, suverénnímu a bohatému státu se silnou armádou. *Právo a spravedlnost* se řídí heslem: „Nic o nás, bez nás.“ Toto motto využívají především v souvislosti s Evropskou unií. Politika obou bratrů Kaczyńských vůči Evropské unii vždy byla silně euroskeptická. Oba se

⁸² Porozumienie Centrum (PC).

⁸³ III Rzeczpospolita, dostupné na: <http://www.prezydent.pl/prezydent/historia-prezydentury/iii-rzeczpospolita/strona,2.html>, 4.10. 2012

snažili o „silné Polsko v rámci Evropské unie“ a dosažení statusu evropské regionální mocnosti. (Kaczyński 2007: 3; Lang 2006: 8)

Euroskeptickými názory se Lech Kaczyński nikdy netajil a naopak tento svůj postoj dával častokrát najevo. Byl například odpůrcem zavedení společné evropské měny v Polsku a několikrát se vyjádřil dosti skepticky o společné zahraniční a bezpečnostní politice Evropské unie. (Kaczyński 2007: 4, Lang 2006: 7) S názorem na Evropskou unii si Lech Kaczyński vždy hodně rozuměl se svým českým protějškem Václavem Klausem.

V rozhovoru pro francouzský list *Le Figaro* Lech Kaczyński prohlásil, že „*Poláky nezajímá budoucnost celé EU, ale pouze to, co bude s Polskem (Smolar 2006: 62)*“. Je pravdou, že každý stát zajímá především vlastní budoucnost, ale pokud by se tímto heslem řídily všechny země, tak jak by Polsko přimělo bohatší státy dotovat např. jejich zemědělství stejně, jako to v rámci solidarity dělají dnes? (Smolar 2006: 62)

Když se během německého předsednictví v Radě Evropské unie v první polovině roku 2007 jednalo o *Smlouvě o Ústavě pro Evropu*, byla to především polská politická reprezentace v čele s bratry Kaczyńskými, která jednání o této nové evropské smlouvě blokovala. V době zahájení německého předsednictví smlouvu dosud ratifikovalo 19 členských států, Francie a Nizozemsko ji odmítly v národním referendu a zbylé země ratifikaci prozatím odložily. Evropská rada proto v roce 2005 dala nerozhodnutým státům pauzu na rozmyšlení⁸⁴. Posléze byl vytvořen časový plán, který předpokládal nejdůležitější fázi procesu právě na německé předsednictví. (Kaczyński 2007: 2; Klozar 2010: 99, 105 – 106) Není tedy divu, že se Německo snažilo ze všech sil uspět.

⁸⁴ Původně byla přestávka na rozmyšlení udělena na rok a později byla o jeden rok ještě prodloužena.

Jelikož bylo v plánu konečné schválení smlouvy na rok 2009, a nebylo tudíž mnoho času nazbyt, snažilo se Německo o co nejrychlejší a samozřejmě úspěšné vyjednávání se státy, ve kterých ratifikace dosud neproběhla. Polští představitelé však byli jiného názoru a prohlašovali, že z důvodu nedostatku času je důležitější spíše kvalita samotného textu (a ne jeho urychlené schválení). Prezident Lech Kaczyński v březnu 2007 jako jediný prohlásil, že nová smlouva má reálnou šanci na přijetí nejdříve v roce 2011 (v době polského předsednictví v Radě EU). (Kaczyński 2007: 2)

Polsko bylo značně neústupné ve svém požadavku na změnu váhy hlasů. Vadil mu především dohodnutý systém dvojité většiny při hlasování v Radě⁸⁵ z roku 2004. Polští představitelé se obávali, že malé a střední členské státy Evropské unie nebudou mít dostatek prostoru pro prosazení svých zájmů. Polsko nově požadovalo výpočet hlasů na základě druhé odmocniny z počtu obyvatel⁸⁶ a netajilo se tím, že v případě neúspěchu je ochotno nechat projekt ztroskotat. Tehdejší rakouský kancléř Alfred Gusenbauer se v důsledku tohoto jednání vyjádřil slovy, že *„člověk nabývá dojmu, že polské vedení pod bratry Kaczyńskými Němcům nepřeje úspěch uvést reformu opět do chodu (Klozar 2010: 109)“*.⁸⁷ (Klozar 2010: 106, 109)

Summitu EU na závěr německého předsednictví byl z polské strany spíše komickým výstupem než seriózním jednáním. Místo premiéra Jarosława Kaczyńského byl v Bruselu přítomen prezident Lech

⁸⁵ Více informací dostupné na:

http://ec.europa.eu/ceskarepublika/information/glossary/term_20_cs.htm, 4.12. 2012

⁸⁶ Tento systém byl váhavě podporován i Českou republikou.

⁸⁷ Začal summit EU, rozhodne se o nástupci euroústavy, dostupné na: http://zpravy.idnes.cz/zacal-summit-eu-rozhodne-se-o-nastupci-euroustavy-fwd-/zahranicni.aspx?c=A070621_180530_zahranicni_joh, 4.11. 2012

Kaczyński, který však nedisponoval oprávněním k jednání. To vedlo k situacím, kdy se v průběhu jednání telefonicky dotazoval svého bratra na to, jak má postupovat. (Klozar 2010: 109)

Nakonec můžeme německé předsednictví v Radě EU označit za úspěšné, neboť nakonec došlo k dohodě i s Polskem a bratry Kaczyńskými. Zdárnému konci však předcházela bouřlivá jednání. Tváří v tvář možnému ztroskotání summitu navrhl lucemburský premiér Jean-Claude Juncker kompromis s prodloužením platnosti hlasovacího systému⁸⁸ z Nice až do roku 2017 (Polsko požadovalo až rok 2020). Jarosław Kaczyński však tento krok odmítl a v důsledku toho udělala Angela Merkelová riskantní krok. Prohlásila, že když byl i tento vstřícný kompromisní návrh Polskem odmítnut, nezbyvá než pokračovat dál i bez polského souhlasu. Tento způsob se však nelíbil ostatním členským státům⁸⁹, které se ještě naposledy pokusily přemluvit Jaroslawa Kaczyńského k přijetí Junckerova návrhu. K úlevě všech bylo nakonec dosaženo kompromisu.^{90,91} (Klozar 2010: 109)

Přestože nakonec Německo i Angela Merkelová byly úspěšné, jejich radost jim kazil fakt, že si rozházely vztahy s Polskem ve chvíli, kdy se je pokusily vyloučit z jednání. Tuto napjatou situaci ještě více přiostrčil Lech Kaczyński svým výrokem, že polský nárok na větší počet hlasů je oprávněný, neboť „*nebýt Němců a druhé světové války, nebylo*

⁸⁸ Dle Smlouvy z Nice se rozhodnutí nově přijímala kvalifikovanou většinou.

⁸⁹ V čele s Velkou Británií, Lucemburskem či Španělskem.

⁹⁰ Neústupní Kaczynští dráždí Berlín, hájením svých zájmů, dostupné na:

http://zpravy.idnes.cz/neustupni-kaczynsti-drazdi-berlin-hajenim-svych-zajmu-pgu-/zahranicni.aspx?c=A070703_215150_zahranicni_mia, 13.11. 2012

⁹¹ Hlasovací mechanismus v Radě EU podle Smlouvy zakládající Ústavu pro Evropu, dostupné na:

http://www.europeum.org/doc/arch_eur/ISlosarcik_analyza_pro_senat.pdf, 4.12. 2012

*by dnes Poláků osmatřicet, ale šestašedesát milionů*⁹². (Nejen) Německo bylo těmito argumenty prezidenta Kaczyńskiego pobouřeno.⁹³

V říjnu roku 2008 byla mezinárodní scéna svědkem toho, jak si Polsko rozhodně nevylepšilo svůj obraz v očích ostatních států. Důvodem toho byl souboj prezidenta Lecha Kaczyńskiego a premiéra Donalda Tuska na polské politické scéně, který se poté přenesl i za hranice státu. Oba aktéři se přeli o to, kdo je oprávněn zastupovat Polskou republiku na vrcholné schůzce summitu Evropské unie. Premiér Tusk tehdy tvrdil, že se na summitu budou probírat témata jako finanční krize, lisabonská smlouva či boj s klimatickými změnami, které jsou v kompetenci vlády, a proto ho prý na summit doprovázejí polský ministr zahraničí a ministr financí. Prezident Kaczyński nicméně trval na svém, že Polsko bude na summitu reprezentovat i on. Výsledkem tohoto sporu bylo, že do Bruselu nakonec odletěli všichni jmenovaní, čímž vznikl problém, jelikož v jednacím sále má každá státní delegace pouze dvě křesla. Byla zde tedy viděna situace, kdy se před slavnostním zahájením summitu polští ministři zahraničí a financí zvedli ze svých židlí a odešli ze sálu ve chvíli, kdy se objevil prezident Kaczyński. Zpět se vrátili ve chvíli, kdy byla na programu debata o finanční krizi.^{94,95}

⁹² Neústupní Kaczynští dráždí Berlín, hájením svých zájmů, dostupné na:

http://zpravy.idnes.cz/neustupni-kaczynsti-drazdi-berlin-hajenim-svych-zajmu-pgu-/zahranicni.aspx?c=A070703_215150_zahranicni_mia, 13.11. 2012

⁹³ Neústupní Kaczynští dráždí Berlín, hájením svých zájmů, dostupné na:

http://zpravy.idnes.cz/neustupni-kaczynsti-drazdi-berlin-hajenim-svych-zajmu-pgu-/zahranicni.aspx?c=A070703_215150_zahranicni_mia, 13.11. 2012

⁹⁴ Polský premiér a prezident se na summitu EU přeli o židle, dostupné na:

http://zpravy.idnes.cz/polsky-premier-a-prezident-se-na-summitu-eu-preli-o-zidle-pzf-/zahranicni.aspx?c=A081015_205343_zahranicni_stf, 4.11. 2012

⁹⁵ Spór premiera i prezydenta o szczyt UE, dostupné na: <http://www.polityka.pl/kraj/270698,1,spor-premiera-i-prezydenta-o-szczyt-ue.read>, 4.11. 2012

Ministr zahraničních věcí Radosław Sikorski poté poznamenal, že evropští představitelé nyní nemají jistotu, s kým a o čem to vlastně jednají, neboť názory vlády a prezidenta na evropské otázky se dosti liší. Výsledkem celého sporu tedy je ostuda na mezinárodní i domácí scéně. Poláci se totiž v průzkumu veřejného mínění vyjádřili tak, že se za své dva nejvyšší představitele doslova stydí.⁹⁶

V roce 2009 Polsko řešilo podobný problém jako na summitu EU v roce 2008. Tentokrát se jednalo o vrcholnou schůzku státních představitelů zemí Evropské unie a USA konanou v Praze. Při setkání s americkým prezidentem Barackem Obamou měl být přítomen pouze jeden zástupce státu – prezident či premiér. Do poslední chvíle všichni předpokládali, že do Prahy přijede premiér Donald Tusk, avšak prezident Lech Kaczyński náhle změnil své rozhodnutí a oznámil, že na schůzku pojede i on. Toto prezidentské stanovisko polskou vládu velmi zaskočilo, neboť již byli na složení delegace všichni zúčastnění domluveni.⁹⁷

Tyto spory jsou součástí dlouhodobé pře o to, kdo má zastupovat Polskou republiku na vrcholných schůzkách Evropské unie. Zda to má být (liberál) premiér Donald Tusk či (euroskeptik) prezident Lech Kaczyński. Neshody mezi těmito dvěma politiky naplno propukly ve chvíli, kdy Tusková *Občanská platforma* v roce 2007 vyhrála předčasné

⁹⁶ Polský premiér a prezident se na summitu EU přeli o židle, dostupné na:

http://zpravy.idnes.cz/polsky-premier-a-prezident-se-na-summitu-eu-preli-o-zidle-pzf-/zahranicni.aspx?c=A081015_205343_zahranicni_stf, 4.11. 2012

⁹⁷ Polsko řeší, kdo se sejde s Obamou. Do Prahy dorazí Tusk i Kaczynski, dostupné na:

http://zpravy.idnes.cz/polsko-resi-kdo-se-sejde-s-obamou-do-prahy-dorazi-tusk-i-kaczynski-p9g-/zahranicni.aspx?c=A090331_133457_zahranicni_stf, 4.11. 2012

parlamentní volby, a on z premiérského křesla sesadil prezidentova bratra Jarosława Kaczyńskiego.^{98,99}

V květnu roku 2009 se polský Ústavní soud konečně vyjádřil k dlouhodobému sporu mezi prezidentem Kaczyńským a premiérem Tuskem ohledně reprezentování Polska na vrcholných schůzkách Evropské unie. A rozhodl ve prospěch prezidenta. Podle soudu je prezident nejvyšším představitelem státu a má proto právo sám se rozhodnout, zda se summitů Evropské unie bude účastnit či nikoliv.¹⁰⁰

V lednu 2010 byl polský prezident Lech Kaczyński vyznamenán nejvyšším českým státním vyznamenáním – Řádem bílého lva, které mu udělil český prezident Václav Klaus při jeho státní návštěvě v České republice. Není tajemstvím, že si tito dva prezidenti velmi rozuměli, a nic se na tom nezměnilo ani tentokrát, kdy společně kritizovali Evropskou unii mimo jiné za její podle nich nedostatečnou pomoc zemětřesením zasaženému Haiti. Oba prezidenti si byli vždy názorově velmi blízcí. Byli (a prezident Klaus stále je) velkými euroskeptiky, což dokládali například odmítáním Lisabonské smlouvy.¹⁰¹

⁹⁸ Výsledky předčasných parlamentních voleb z roku 2007, dostupné na:

<http://www.wybory2007.pkw.gov.pl/SJM/EN/WYN/W/index.htm>, 4.11. 2012

⁹⁹ Polsko řeší, kdo se sejde s Obamou. Do Prahy dorazí Tusk i Kaczynski, dostupné na:

http://zpravy.idnes.cz/polsko-resi-kdo-se-sejde-s-obamou-do-prahy-dorazi-tusk-i-kaczynski-p9g-zahranicni.aspx?c=A090331_133457_zahranicni_stf, 4.11. 2012

¹⁰⁰ Soud rozřal spor Tuska s Kaczynským: Prezident může jet, kam chce, dostupné na:

http://zpravy.idnes.cz/soud-rozral-spor-tuska-s-kaczynskym-prezident-muze-jet-kam-chce-p8d-zahranicni.aspx?c=A090521_073835_zahranicni_ipl, 4.11. 2012

¹⁰¹ Kaczynski dostal od Klause řád a společně kritizovali EU kvůli Haiti, dostupné na:

http://zpravy.idnes.cz/kaczynski-dostal-od-klause-rad-a-spolecne-kritizovali-eu-kvuli-haiti-1i5-domaci.aspx?c=A100121_114339_domaci_jw, 5.10. 2012

Řád bílého lva byl v minulosti udělen také oběma předchůdcům Lecha Kaczyńského – Lechu Wałęsowi a Aleksanderu Kwaśniewskému.¹⁰²

7.3.2 Vztahy s Ruskem

V roce 2005 se k vládě v Polsku dostala pravicová strana *Právo a spravedlnost* v čele s Jarosławem Kaczyńským¹⁰³ a prezidentské volby vyhrál Lech Kaczyński (bratr – dvojče Jarosława Kaczyńského). Tato turbulence na polské politické scéně se nepříznivě odrazila na polsko – ruských vztazích. To, co oba bratři avizovali v předvolebních kampaních, tedy tvrdou politiku vůči Rusku, také po svém zvolení pilně vykonávali, čímž se vzájemné vztahy obou zemí ponořily do ještě hlubší krize a nedůvěry. (Fedorowicz 2011: 147)

Prezident Lech Kaczyński i celá vláda vedená stranou *Právo a spravedlnost* vedli v letech 2005 – 2007 konfrontační politiku vůči Ruské federaci. Takovýto postup se stal po celou dobu vlády hlavním směrem východní politiky Polska. Prezident Lech Kaczyński tak napříště s ruskou stranou jednal pod heslem „silného Polska“. Ve výsledku to znamenalo především polskou podporu ukrajinským a gruzínským zájmům v Evropě či jejich začlenění do euroatlantických struktur. (Fedorowicz 2011: 77)

V průběhu rusko – gruzínské války v roce 2008 se prezident Lech Kaczyński osobně angažoval v tomto konfliktu a jednoznačně se postavil na stranu Gruzie. Ostře zaútočil na Kreml, že konflikt

¹⁰² Kaczyński dostal od Klause řád a společně kritizovali EU kvůli Haiti, dostupné na:

http://zpravy.idnes.cz/kaczynski-dostal-od-klause-rad-a-spolecne-kritizovali-eu-kvuli-haiti-1i5-/domaci.aspx?c=A100121_114339_domaci_jw, 5.10. 2012

¹⁰³ Do křesla premiéra však nejprve usedl Kazimierz Marcinkiewicz (na období let 2005 – 2006).

Jarosław Kaczyński se stal předsedou vlády až v roce 2006. (Kubát 2006b: 177, 182 – 185)

vyprovokoval, aby si upevnil svůj vliv v oblasti. V kontrastu těchto emocionálních vyjádření prezidenta Kaczyńskiego lze na druhé straně pozorovat poněkud umírněnější postoj polské vlády i premiéra, který se nepostavil jednoznačně na stranu Gruzie (tak jako prezident Kaczyński). Tyto a jim podobné prezidentské kroky na politické scéně znamenaly další zhoršení a vyostření polsko – ruských vztahů. Takovýto styl zahraniční politiky realizovaný skrze prezidenta se neshodoval s politikou některých partnerů v Evropské unii (potažmo celou EU), kteří především nebyli ochotni akceptovat polské metody realizace takového politiky. (Fedorowicz 2011: 77 – 78, 153; Kucharczyk 2008: 11)

Lech Kaczyński zřejmě bude mít vliv na polsko – ruské vztahy i po své tragické smrti. Okolnosti a následné vyšetřování budou mít zřejmě negativní vliv (třebaže jen malý) na vzájemné vztahy obou zemí. (Fedorowicz 2011: 157)

7.3.3 Jak vidí Lecha Kaczyńskiego britská BBC

V důsledku náhlé a tragické smrti polského prezidenta Lecha Kaczyńskiego uveřejnilo BBC na svých internetových stránkách jeho nekrolog.¹⁰⁴

Lech Kaczyński se během své politické kariéry často prezentoval chováním spíše populistického charakteru. Jako starosta Varšavy v tomto městě dvakrát zakázal pořádání pochodu homosexuálů a vyjadřoval se také na podporu zavedení trestu smrti.¹⁰⁵

¹⁰⁴ Obituary: Lech Kaczynski, dostupné na: <http://news.bbc.co.uk/2/hi/europe/8612843.stm>, 25.10.2012

¹⁰⁵ Obituary: Lech Kaczynski, dostupné na: <http://news.bbc.co.uk/2/hi/europe/8612843.stm>, 25.10.2012

Během své prezidentské kampaně před volbami v roce 2005 sázel na kartu silného státu a sociální spravedlnosti. Na těchto hodnotách byla založena idea tzv. čtvrté republiky¹⁰⁶, kterou Lech Kaczyński představil společně se svým bratrem Jarosławem. Měla to být jakási transformace současné republiky.¹⁰⁷

Díky polské ústavě měl prezident Kaczyński méně pravomocí než premiér, avšak v zahraniční politice měl významný a silný hlas. Jeho vztahy s premiérem Donaldem Tuskiem nebyly dobré (prezident byl velkým kritikem především jeho liberální ekonomické politiky a často vetoval návrhy zákonů jeho vlády).¹⁰⁸

7.4 Bronisław Komorowski

Bronisław Komorowski se narodil 4. června 1952. Vystudoval univerzitu ve Varšavě a angažoval se také v protikomunistické kampani. Poslancem Sejmu byl již od roku 1991. V roce 2007 byl zvolen předsedou (maršálkem) Sejmu. Právě jako předseda Sejmu byl Bronisław Komorowski povinen vykonávat funkci prezidenta republiky po předčasné smrti prezidenta Lecha Kaczyńského. Polská ústava totiž říká, že v případě, pokud prezident není schopen nadále vykonávat svou funkci nebo je svého úřadu zbaven (v tomto případě je danou okolností náhlá smrt), pak jeho kompetence dočasně přebírá předseda Sejmu.^{109,110}

¹⁰⁶ III republikou (III Rzeczpospolita) je nazýváno postkomunistické Polsko (od roku 1989).

¹⁰⁷ Obituary: Lech Kaczynski, dostupné na: <http://news.bbc.co.uk/2/hi/europe/8612843.stm>, 25.10.2012

¹⁰⁸ Obituary: Lech Kaczynski, dostupné na: <http://news.bbc.co.uk/2/hi/europe/8612843.stm>, 25.10.2012

¹⁰⁹ Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej, dostupné na: <http://www.sejm.gov.pl/prawo/konst/polski/kon1.htm>, 22.9.2012

¹¹⁰ Biografia, dostupné na: <http://www.prezydent.pl/prezydent/biografia-bronislawa-komorowskiego/>, 4.10.2012

Polsko chystá reformu své armády, ve které hraje důležitou roli právě prezident (který je zároveň nejvyšším velitelem polské armády). Neboť to budou především jeho koncepce, které budou v reformě realizované. Bronisław Komorowski si čím dál větší vliv na ozbrojené síly budoval postupně. Nejprve v roce 2011 vetoval vytvoření Akademie vzdušných sil (Akademia Sił Powietrznych) v Dęblinie, což byl úspěch, protože celý Sejm (včetně premiéra i ministra obrany) hlasoval pro vznik akademie. V současné době prezident Komorowski prosazuje projekt s názvem *Polský štít* (Tarcza polska), což má být vytvoření systému protivzdušné obrany. Nicméně prezident se netají tím, že důležitým činitelem takto komplexních změn je shoda všech tří nejdůležitějších zainteresovaných činitelů – prezidenta, premiéra a ministra obrany.^{111,112}

Na oficiálních internetových stránkách polského prezidenta republiky se vyskytuje několik materiálů a informací týkající se zahraniční politiky realizované přímo hlavou státu. Prezident Komorowski klade v mezinárodních otázkách důraz na rozvíjení dobrých vztahů s ostatními státy v regionu. Týká se to především pobaltských států, členských států Výmarského trojúhelníku, Visegrádské čtyřky, ale i Ruska a Ukrajiny. V souvislosti s Běloruskem se prezident drží státní politiky a nenavazuje s běloruskými státními představiteli žádné kontakty (běloruský prezident Alexandr Lukašenko je jediným představitelem sousedního státu, se kterým se prezident Komorowski neseťkal).¹¹³

¹¹¹ Prezydent przejmuje dowództwo, dostupné na:

http://wyborcza.pl/1,75478,12313047,Prezydent_przejmuje_dowodztwo.html, 12.10. 2012

^{112 112} Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej, dostupné na:

<http://www.sejm.gov.pl/prawo/konst/polski/kon1.htm>, 12.10. 2012

¹¹³ Polityka zagraniczna i bezpieczeństwa, dostupné na: <http://www.prezydent.pl/prezydent/dwa-lata-prezydentury/polityka-zagraniczna-i-bezpieczenstwa/>, 17.10. 2012

Za velice důležité prezident Komorowski považuje setkávání v rámci Visegrádské čtyřky. Apeloval také na své „spolučleny“, aby společně budovaly a udržovaly středoevropskou identitu nebo-li jakýsi středoevropský patriotismus, který by jim mohl ulehčit nalézt vlastní místo v Evropské unii a pomoci lépe zrealizovat vlastní cíle v NATO.¹¹⁴

V prosinci roku 2011 prezident Komorowski navštívil Čínu. Byla to první návštěva polského prezidenta v této zemi po čtrnácti letech. S tehdejším generálním tajemníkem Komunistické strany Číny při této příležitosti podepsali *Společné prohlášení Polské republiky a Čínské lidové republiky v zájmu ustanovení partnerských strategických vztahů*¹¹⁵. V návaznosti na tento započatý směr byl čínský premiér v rámci oficiální návštěvy Polska v dubnu 2012 pozván také do Belvederu^{116, 117, 118}.

Začátkem prosince letošního roku se prezident Komorowski vydal na oficiální návštěvu Moldávie. Tato zahraniční cesta je prý demonstrací polské podpory pro Moldávii na cestě k Evropě.¹¹⁹

¹¹⁴ Polityka zagraniczna i bezpieczeństwa, dostupné na: <http://www.prezydent.pl/prezydent/dwa-lata-prezydentury/polityka-zagraniczna-i-bezpieczenstwa/>, 17.10. 2012

¹¹⁵ Wspolne oświadczenie Rzeczypospolitej Polskiej i Chińskiej Republiki Ludowej w sprawie ustanowienia partnerskich stosunków strategicznych.

¹¹⁶ Rezydence polského prezidenta.

¹¹⁷ Zespół Rezydencji Belweder i Hotel Belweder, dostupné na: <http://www.prezydent.pl/bip/majatek-kancelarii/zespol-rezydencji-belweder-i-hotel-belweder/>, 6.12. 2012

¹¹⁸ Polityka zagraniczna i bezpieczeństwa, dostupné na: <http://www.prezydent.pl/prezydent/dwa-lata-prezydentury/polityka-zagraniczna-i-bezpieczenstwa/>, 17.10. 2012

¹¹⁹ Prezydent Komorowski rozpoczął wizytę w Mołdawii, dostupné na: http://wiadomosci.gazeta.pl/wiadomosci/1,114877,12968581,Prezydent_Komorowski_rozpoczal_wizyte_w_Moldawii.html, 7.12. 2012

7.4.1 Bronisław Komorowski a Západ

Prezident Bronisław Komorowski neprosazuje útočnou politiku proti Evropské unii jako to dělal jeho předchůdce Lech Kaczyński. Ale naopak ukazuje, že Polsko chce hrát aktivní roli v evropském prostředí. To dokázal už tím, že jeho první zahraniční cesta po zvolení do prezidentského úřadu vedla do Bruselu, kde se setkal s předsedou Evropské komise Jose Manuelem Barrosou a generálním tajemníkem NATO Andersem Fogh Rasmussenem. Z prezidentské kanceláře následně zaznělo, že důvodem pro první zahraniční cestu právě do Bruselu bylo ujištění Evropské unie a Severoatlantické aliance, že Polsko chce i nadále hrát v těchto strukturách aktivní roli.¹²⁰

V prvním měsíci svého působení v prezidentském úřadu se Bronisław Komorowski vydal také na zahraniční cestu do Berlína a Paříže, čímž chtěl potvrdit polskou aktivní roli v Evropě.¹²¹

Když se polský prezident Bronisław Komorowski vyjadřoval k fiskálnímu paktu Evropské unie, přirovnával ho k bezpečnostnímu systému automobilu, který je podle něj důležitý, ale ze všeho nejdůležitější je nakonec motor. Podle jeho názoru je fiskální pakt prvním krokem z mnoha dalších, které musí nastat, pokud chceme posílit růst a konkurenceschopnost jako důležité mechanismy pro východ z krize. Participace na evropské integraci je podle Bronislawa

¹²⁰ Prezydent z oficjalną wizytą w Brukseli, dostupné na: <http://www.prezydent.pl/aktualnosci/wizyty-zagraniczne/art,1,prezydent-z-oficjalna-wizyta-w-brukseli.html>, 20. 10. 2012

¹²¹ Polityka zagraniczna i bezpieczeństwa, dostupné na: <http://www.prezydent.pl/prezydent/dwa-lata-prezydentury/polityka-zagraniczna-i-bezpieczenstwa/>, 17.10. 2012

Komorowského do budoucna jediným možným směrem, kterým by se jeho země měla ubírat.¹²²

Evropské státy si v důsledku krize konečně uvědomují, že nelze žít na dluh. Na druhou stranu Bronisław Komorowski připomíná, že svět se do jisté míry rozvíjel právě díky tomuto stylu života. Podle něj ale zadlužení středoevropských států není tak dramatické v porovnání s jinými státy jako je např. Japonsko či USA.¹²³

V říjnu letošního roku se prezident Komorowski vyjádřil na téma Polska a jeho přijetí evropské měny euro. Prohlásil, že Polská republika nepřijme euro do té doby, než se tato měna vzpamatuje a „opraví“.¹²⁴

V tradičně dobrých polsko – amerických vztahů pokračoval i prezident Bronisław Komorowski, když v říjnu roku 2012 podepsal rozhodnutí o prodloužení účasti polských vojáků v Afghánistánu. Vojenský kontingent v zemi zůstane, avšak počet vojenských příslušníků se sníží o 700 osob (v Afghánistánu tedy zůstane maximálně 1800 vojáků a vojenských pracovníků). Polské armádní jednotky tak prodlouží svůj pobyt v Afghánistánu přinejmenším do 13. dubna 2013. Snížení počtu vojáků je součástí dvouletého procesu úplného odchodu polské armády z Afghánistánu a postupného předávání plné odpovědnosti za bezpečnost místním orgánům.¹²⁵

¹²² O przyszłości Europy w Pałacu Prezydenckim, dostupné na:
<http://www.prezydent.pl/aktualnosci/wydarzenia/art,2108,o-przyszlosci-europy-w-palacu-prezydenckim.html>, 12.10. 2012

¹²³ O przyszłości Europy w Pałacu Prezydenckim, dostupné na:
<http://www.prezydent.pl/aktualnosci/wydarzenia/art,2108,o-przyszlosci-europy-w-palacu-prezydenckim.html>, 12.10. 2012

¹²⁴ Komorowski chce europejskiej armii, dostupné na:
http://wyborcza.pl/1,76842,12647202,Komorowski_chce_europejskiej_armii.html, 22.11. 2012

¹²⁵ Polscy żołnierze zostaną dłużej w Afganistanie, dostupné na: <http://www.rp.pl/artykul/941880-Polscy-zolnierze-zostana-dluzej-w-Afganistanie.html>, 24.10. 2012

V srpnu letošního roku polský prezident Bronisław Komorowski zveřejnil záměr polského státu vybudovat vlastní protiraketovou obranu (štíť). Důvodem má být především to, aby se Polsko v tomto ohledu nespolehalo pouze na americké plány, které se s nástupem Baracka Obamy do prezidentského úřadu změnilly a od vybudování protiraketového systému v Evropě ustupují. Polský prezident počítá s tím, že by se tento polský štít později stal součástí projektu NATO.^{126,127}

Polský ministr obrany Tomasz Siemoniak odhaduje, že vybudování systému protivzdušné obrany by Polskou republiku stálo 13 – 15 miliard zlotých. Vzhledem k velké finanční náročnosti projektu Polsko není schopno vybudovat takový protiraketový štít samo. Proto by se na jeho výstavbě mělo s Polskem finančně podílet i Německo a Francie. Zatím se jedná o vybudování obraného systému proti balistickým střelám krátkého doletu během deseti let. V souvislosti s tím Polsko stále podporuje obranný systém NATO a USA zaměřený proti raketám středního doletu. Jako jeden z důvodů tohoto bezpečnostního plánu ministr Siemoniak uvádí zastaralost polského systému protiraketové obrany. Dodává také, že se na vybudování nového systému bude podílet polský průmysl i polská výzkumná střediska.^{128,129}

¹²⁶ Komorowski žádá pro Polsko vlastní protiraketový deštník. Nechce se spoléhat na USA, dostupné na: http://zpravy.ihned.cz/svet-evropa/c1-56905600-komorowski-zada-pro-polsko-vlastni-protiraketovy-destnik-nechce-se-spolehat-na-usa?utm_source=mediafed, 22.10. 2012

¹²⁷ Chystá Polsko vlastní protiraketový štít?, dostupné na: http://www.natoaktual.cz/chysta-polsko-vlastni-protiraketovy-stit-fjs-/na_analyzy.aspx?c=A120911_140305_na_analyzy_m02, 1.12. 2012

¹²⁸ Polska tarcza będzie kosztować 15 miliardów złotych?, dostupné na: <http://www.wprost.pl/ar/353658/Polska-tarcza-bedzie-kosztowac-15-miliardow-zlotych/>, 26.11. 2012

¹²⁹ Chystá Polsko vlastní protiraketový štít?, dostupné na: http://www.natoaktual.cz/chysta-polsko-vlastni-protiraketovy-stit-fjs-/na_analyzy.aspx?c=A120911_140305_na_analyzy_m02, 1.12. 2012

Prezident Komorowski také znovu zaangažoval polskou stranu v setkávání skupiny Výmarského trojúhelníku. Do této doby poslední setkání politických představitelů zemí Výmarského trojúhelníku (Polska, Francie a Německo) se uskutečnilo koncem roku 2006. O dva roky později se měl konat další summit, který ovšem tehdejší polský prezident Lech Kaczyński bojkotoval z důvodu nelichotivých karikatur uveřejněných v německých médiích (oficiálně se prezident omluvil z důvodu nemoci).¹³⁰

Na počátku roku 2011 se polský prezident Bronisław Komorowski vyjádřil v tom smyslu, aby se příštího setkání představitelů Výmarského trojúhelníku účastnil i ruský prezident Dmitrij Medveděv. Francouzský prezident Nicolas Sarkozy označil tento přístup polského prezidenta k Rusku za „inteligentní a odvážný“. Dodal také, že všechny kroky vedoucí k pochopení toho, že studená válka už dávno skončila, jsou prospěšné. S tímto postupem souhlasila také německá kancléřka Angela Merkelová. Důvodem pro tento krok je především pokus o zlepšení polsko – ruských vztahů, které ochladly ve funkčním období prezidenta Lecha Kaczyńského^{131,132,133}

¹³⁰ „Le Figaro“: Trójkąt Weimarski wyciąga rękę do Rosji, dostupné na:

<http://wiadomosci.onet.pl/swiat/le-figaro-trojkat-weimarski-wyciaga-reke-do-rosji,1,4168202,wiadomosc.html>, 14.10. 2012

¹³¹ Sarkozy pochválil Komorowského za snahu zlepšit vztahy s Ruskem, dostupné na:

<http://zpravy.ihned.cz/svet-evropa/c1-49882660-sarkozy-pochvalil-komorowskeho-za-snahu-zlepsit-vztahy-s-ruskem>, 14.10. 2012

¹³² „Le Figaro“: Trójkąt Weimarski wyciąga rękę do Rosji, dostupné na:

<http://wiadomosci.onet.pl/swiat/le-figaro-trojkat-weimarski-wyciaga-reke-do-rosji,1,4168202,wiadomosc.html>, 14.10. 2012

¹³³ Spotkanie Trójkąta Weimarskiego i Rosji? „Francja chętnie weźme w nim udział“, dostupné na:

http://wiadomosci.gazeta.pl/wiadomosci/1,114873,9065377,Spotkanie_Trojkatu_Weimarskiego_i_Rosji_i_Francja.html, 14.10. 2012

Tento postup Výmarského trojúhelníku kladně hodnotila i zahraniční média. Italské a francouzské deníky vyzdvihovaly možnost otevření se celé Evropy (Evropské unie) Rusku.¹³⁴

7.4.2 Vztahy s Ukrajinou

Prezident Komorowski podporuje také východní politiku Polska a velký důraz klade na udržení dobrých vztahů s Ukrajinou. Snaží se zde navázat na proevropskou politiku a nasměrování Ukrajiny směrem k Evropské unii. Z tohoto důvodu se také postavil proti bojkotu ukrajinské části Mistrovství Evropy ve fotbale.¹³⁵

7.4.3 Vztahy s Ruskem

Prezident Komorowski vyjádřil snahu o zlepšení vzájemných polsko – ruských vztahů. V souvislosti s Ruskem je podle Bronisława Komorowského důležité rozvíjení vzájemných vztahů (v této souvislosti zmiňuje zejména oblast hospodářství). Nerezignuje ale ani na historické výzvy, kterými je například odtajnění dokumentů týkajících se katyňského masakru.¹³⁶

¹³⁴ Trójkąt Weimarski otworzył się na Rosję. Zachodnia prasa komentuje, dostupné na: <http://swiat.newsweek.pl/trojkat-weimarski-otworzyl-sie-na-rosje--zachodnia-prasa-komentuje,71561,1,1.html>, 14.10. 2012

¹³⁵ Polityka zagraniczna i bezpieczeństwa, dostupné na: <http://www.prezydent.pl/prezydent/dwa-lata-prezydentury/polityka-zagraniczna-i-bezpieczenstwa/>, 17.10. 2012

¹³⁶ Polityka zagraniczna i bezpieczeństwa, dostupné na: <http://www.prezydent.pl/prezydent/dwa-lata-prezydentury/polityka-zagraniczna-i-bezpieczenstwa/>, 17.10. 2012

8. Závěr

Po změně režimu v Polsku v roce 1989 byla též nezbytná změna ústavy, resp. nutnost schválení nové. Tento proces však zabral mnoho času, a tudíž se prozatím schvalovaly pouze nové, dílčí ústavní zákony. Během této doby se více či méně měnily také pravomoci prezidenta týkající se zahraniční politiky státu. Abychom vůbec mohli mluvit o postu prezidenta a jeho roli v zahraniční politice státu, musíme si nejprve ujasnit, jaká pravidla platila v daném období. Je tedy nutné vědět, jakými zákony se museli daní představitelé státu (v tomto případě prezidenti) řídit. Z toho důvodu se na začátku své práce zmiňuji o ústavním vývoji a změnách v Polsku, které ovlivnily roli prezidenta v zahraniční politice země.

Na konci 80. let 20. století byla situace v Polsku značně nestabilní a vládnoucím komunistům se začala vymykat z rukou, v důsledku čehož se polská vláda rozhodla začít s opozicí vyjednávat. Toto období je známo jako jednání u „kulatého stolu“. Výsledkem byl pád komunistického režimu v Polsku a následné období demokratizačních procesů. Jedním z prvních kroků nutných k přechodu k demokracii bylo přijetí nové polské ústavy. Tento proces však nakonec trval déle, než všichni předpokládaly, a z toho důvodu se prozatím schvalovaly pouze dílčí ústavní zákony, které se ve větší či menší míře zabývaly také prezidentskými pravomocemi v zahraniční politice státu.

Tyto ústavní novelizace umožňovaly polskému prezidentovi využívat poměrně rozsáhlé pravomoci v oblasti zahraniční politiky, kterých začal naplno využívat až prezident Lech Wałęsa (komunisty zvolený gen. Wojciech Jaruzelski se jako polský prezident v politice příliš neangažoval a přenechal otěže vládě Tadeusze Mazowieckého).

Jedním z nejvýznamnějších ústavně – politických milníků bylo schválení tzv. Malé ústavy, která se zabývala především otázkou vytyčení základních principů fungování mocenských institucí v Polsku a vymezení vztahů mezi nimi. Tento ústavní zákon byl důležitý také z hlediska uspořádání vztahů mezi aktéry exekutivy. Nové politické uspořádání vedlo k přeměně politického systému. Nový režim totiž vykazoval známky poloprezidencialismu a většina odborné veřejnosti ho takto i přijímá. Toto nové uspořádání bylo výsledkem kompromisu mezi tehdejším polským prezidentem Lechem Wałęsou a politickými stranami zastoupenými v parlamentu.

Malá ústava byl z do té doby přijatých novelizací nejrozsáhlejší. Dala mimo jiné konkrétní formu většině prezidentských pravomocí, které prezident do té doby již stejně praktikoval. Role polského prezidenta daná mu tímto ústavním zákonem byla dosti významná. Stal se například jedním z hlavních aktérů zabývajících se zahraniční a bezpečnostní politikou státu. Ve výsledku ale byla převážná část *Malé ústavy* spíše potvrzením a právním ukotvením dosud praktikující politiky, zejména ze strany prezidenta Lecha Wałęsy, než aby ustavila nový model distribuce moci.

Roku 1997 byla konečně přijata nová (dosud platná) polská ústava, která zakotvila parlamentní typ politického režimu v Polsku. Výkonná moc prezidenta byla značně omezena. Tuto skutečnost příliš nemění ani fakt, že je prezident volen v přímých volbách, s čímž se váže (pouze) posílení jeho politického postavení.

Podle polské ústavy je prezident nejvyšším představitelem státu a ochráncem základních společenských hodnot (bezpečnosti, suverenity, celistvosti státního území či dodržování ústavy). Dále prezident reprezentuje Polsko na mezinárodní scéně, konkrétně ve styku s jinými

státy či mezinárodními organizacemi (např. Evropská unie, NATO či OSN). Na cílech a směřování zahraniční politiky státu prezident spolupracuje s předsedou vlády a odpovídajícím ministrem, jehož resortu se daná věc týká. Všichni jmenovaní jsou společně s premiérem povinni určovat a realizovat nejdůležitější otázky zahraniční politiky Polska.

Pokud tedy chceme hodnotit roli polského prezidenta v zahraniční politice státu, musíme vzít v potaz ústavní vývoj Polské republiky po roce 1989. Jak jsme se mohli z textu dozvědět, byl dosti překotný a ne vždy ku prospěchu věci. S tím souvisí mimo jiné převážně konfliktní vztah prezidenta republiky s předsedou vlády, který má dopad i na zahraniční politiku státu, a který můžeme s určitými odchylkami pozorovat dodnes. Největší frekvenci a sílu tohoto typu politického konfliktu jsme mohli pozorovat zejména v období platnosti *Malé ústavy* především ze strany prezidenta Lecha Wałęsy. Jsme tak svědky toho, kdy od vzniku III. republiky ovlivňuje polskou zahraniční politiku (po většinu času negativně) velmi vágní ústavní vymezení pravomocí zahraničně – politických aktérů, především prezidenta a předsedy vlády.

Tento zdánlivý dualismus polské výkonné moci je důsledkem neexistence pevně stanovených pravomocí jednotlivých aktérů výkonné moci v oblasti zahraniční politiky státu.

Kořeny konfliktu *prezident – premiér* jsou zřejmé. Prezident shledává, že jeho významné postavení a popularita značně převažuje jeho úřední pravomoci a politický vliv. Především jeho přesvědčení o národní odpovědnosti a jistě také jeho nezanedbatelné ego vedou k tomu, že se pokouší najít způsob jakým proměnit své postavení v reálnou politickou moc (čili větší moc a vliv než má dosud). Aby tohoto cíle dosáhl, tak často využívá nejednoznačnosti ústavních a právních

ustanovení. Snaha prezidenta o pronikání na „území“ významných pravomocí předsedy vlády značně ohrožuje prosazování jejich politiky i důvěryhodnost obou táborů (v horším případě to může znamenat ohrožení vládní většiny v parlamentu).

Po vzniku samostatného polského státu bylo jednou z jeho hlavních priorit vytvoření „nové“ zahraniční politiky. Hlavním paradigmatem polské zahraniční politiky po roce 1989 bylo přiblížení a následné začlenění do západních integračních struktur a organizací jako NATO či Evropská unie. Prvním úkolem polské zahraniční politiky tak bylo především dosažení těchto vytyčených cílů. V této době panoval výjimečný konsensus napříč politickým spektrem, což znamenalo přímý směr „na západ“.

V současné době bychom polskou zahraniční politiku mohli rozdělit do několika dimenzí. Především je to orientace dvěma směry – na západ a na východ. Zahraniční politika vůči Západu se orientuje především na vztahy s Evropskou unií (zde jsou hlavním cílem zájmů vztahy s Německem a Francií v rámci Výmarského trojúhelníku a s tím spojená snaha Polska o větší vliv v regionu), Severoatlantickou aliancí a Spojenými státy americkými. Prostřednictvím své východní politiky se Polsko orientuje především na vztahy s Ruskem a Ukrajinou. Pak tu můžeme rozeznat ještě třetí dimenzi polské zahraniční politiky, která se zaměřuje na vztahy se sousedními státy reprezentována především skupinou Visegrádské čtyřky.

Jelikož je prezident hlavním představitelem státu a také součástí výkonné moci, má své místo pochopitelně i v zahraniční politice. Každý polský prezident by měl ctít ústavu a řídit se podle jejích pokynů, avšak jak jsme měli možnost zjistit, ne vždy je daný zákon jednoznačný a nezpochybnitelný, což s sebou přináší problémy a komplikace na

politické scéně, zde konkrétně v oblasti zahraniční politiky Polské republiky.

Lech Wałęsa, Aleksander Kwaśniewski, Lech Kaczyński i Bronisław Komorowski jsou každý jiný a každý reprezentuje či reprezentoval odlišné politické zájmy. Důležité jsou však metody, kterými těchto cílů dosahovali nebo se o to alespoň pokoušeli. Jedním z důležitých aspektů rozložení politické moci je to, jak svou roli vnímá samotný prezident. Příkladem mohou být Lech Wałęsa a Aleksander Kwaśniewski. Přestože se oba po nějakou dobu řídili Malou ústavou, tak styl politiky (i té zahraniční) prvně jmenovaného byl považován za dosti konfliktní, zatímco Aleksander Kwaśniewski uplatňoval spíše mírný styl zahraniční politiky. Je zřejmé, že se Lech Wałęsa stal fenoménem polské politiky a na počátku své „kariéry“ oplýval silným „demokratizačním“ mandátem. I přes svou nevypočitatelnou povahu (a možná právě díky ní) si dokázal vydobýt poměrně silnou roli v zahraniční politice státu, kterou beze zbytku využíval.

Prezident, který se Lechu Wałęsovi v politickém stylu vyrovnal (a podle některých ho možná i předčil), byl jmenovec Lech Kaczyński, který do prezidentského úřadu nastoupil po poměrně umírněném Aleksanderu Kwaśniewském. Přestože Lech Kaczyński zastával poměrně konfliktní styl politiky (podobně jako Lech Wałęsa), jeho reálná moc v oblasti zahraniční politiky prakticky neexistuje.

O současném prezidentovi Bronisławu Komorowském můžeme tvrdit, že praktikuje umírněný styl politiky, jenž je dle mého názoru důsledkem jeho nekonfliktní povahy. Situaci napomáhá i politická příslušnost premiéra/vlády, která příliš nekoliduje s politickými názory Bronisława Komorowského. Možná bychom ale mluvili jinak, kdyby vládní koalici dnes sestavovalo *Právo a spravedlnost*. Umírněný styl

prezident uplatňuje i v zahraniční politice a kompetence „přenechává“ premiérovi, resp. vládě (upřímně řečeno podle polské ústavy toho v realitě zahraniční politiky státu ani víc dělat nemůže).

Všeobecně bychom tedy mohli říci, že v současné době pozice prezidenta, nejen v zahraniční politice státu, ve velké míře závisí na druhu jeho vztahů (spojení) s politickou většinou v parlamentu.

Přestože prezident v současné době neoplývá příliš zásadními zahraničně – politickými pravomocemi, neznamená to, že by plnil pouze symbolickou či dekorativní roli, ale má na politické scéně své nezastupitelné místo.

Přestože je podle platné ústavy z roku 1997 nyní Polsko parlamentním režimem, přeci jen se trochu podobá jakémusi zmutovanému režimu poloprezidentskému. Pozice prezidenta závisí především na jeho členství v té které politické straně. V období kohabitace má prezident určité možnosti blokovat vládu, avšak sám nedisponuje nijak mocnými nástroji k realizaci vlastních politických koncepcí.

Na závěr bych problematiku prezidentské role v zahraniční politice Polska velmi zjednodušeně shrnula takto. Přestože je Polská republika parlamentním režimem, pozice prezidenta její tradiční principy přesahuje. Všeobecná a přímá prezidentská volba, která je jedním z předpokladů prezidentského režimu, spolu s historicky silným prezidentským postavením v letech 1990 – 1995 (resp. 1997) dává polskému prezidentovi možnosti nezávislé na právním zakotvení, které by v jiné zemi s parlamentním systémem zřejmě nezískal. Role polského prezidenta v zahraniční politice státu je dle mého názoru nezanedbatelná, avšak z pohledu reálné zahraniční politiky spíše symbolická.

Hypotéza z úvodu mé práce zněla, že:

„role polského prezidenta v zahraniční politice státu je ovlivněna především vnitropolitickými podmínkami.“

Podle mého názoru bychom danou hypotézu mohli potvrdit i vyvrátit. Odpověď je někde uprostřed. Faktem je, že kdyby se každý polský prezident řídil ústavou danými předpisy (a nepokoušel se je ohýbat), hrál by v zahraniční politice zanedbatelnější roli. Z daného textu jsme ale mohli zjistit, že síla či slabost prezidentské role v zahraniční politice státu záleží také na povaze samotného prezidenta a jeho „touze“ po větší moci.

Seznam použité literatury a dalších pramenů

Ajnenkiel, Andrzej: 2001. *Konstytucje Polski 1791 – 1997*. Oficyna Wydawnicza RYTm, Warszawa.

Alberski, Robert: 2002. Wybory prezydenckie w Polsce w latach 1989 – 2000 i ich funkcje polityczne. In: Antoszewski, Andrzej: *Demokratyzacja w III Rzeczypospolitej*. Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego: Wrocław, 97 – 118.

Bagiński, Paweł: 2012. *Spójność polityki na rzecz rozwoju a polska polityka wschodnia*. Fundacja im. Stefana Batorego, Warszawa.

Bartoszewski, Władysław: 2006. Pożądana ciągłość i pożądane zmiany. In: Kol. autorů: *Ciągłość i zmiana w polskiej polityce zagranicznej*. Fundacja im. Stefana Batorego, Warszawa, s. 17 – 20.

Baylis, Thomas A.: 1996. Presidents versus Prime Ministers: Shaping Executive Authority in Eastern Europe. *World Politics*, Vol. 48, No. 3, s. 297 – 323.

Biernat, Tadeusz: 1999. *Józef Piłsudski – Lech Wałęsa: Paradoks charyzmatycznego przywództwa*. Wydawnictwo Adam Marszałek, Toruń.

Całka, Marek J.: 1998. Nová geopolitická situace Polska po pádu komunismu a rozpadu Sovětského svazu. In: Leška, Vladimír a kol.: *Rusko, Polsko, střední Evropa: dědictví minulosti a současnosti*. Ústav mezinárodních vztahů, Praha, s. 45 – 54.

Dančák, Břetislav: 1999. Geneze spolupráce ve střední Evropě. In: Dančák, Břetislav – Benda, Lukáš – Hloušek, Vít – Kopeček, Lubomír – Urubek, Tomáš: *Integrační pokusy ve střeoevropském prostoru II*. Mezinárodní politologický ústav, Brno.

Dančák, Břetislav: 2005. Polská percepce významu USA pro Evropu. *Mezinárodní politika*. 4/2005, s. 6 – 8.

Fedorowicz, Krzysztof: 2004. *Ukraina w polskiej polityce wschodniej w latach 1989 – 1999*. Wydawnictwo Naukowe UAM, Poznań.

Fedorowicz, Krzysztof: 2011. *Polityka Polski wobec Rosji, Ukrainy i Białorusi w latach 1989 – 2010*. Wydawnictwo Naukowe UAM, Poznań.

Hloušek, Vít – Kopeček, Lubomír – Šedo, Jakub: 2011. *Politické systémy*. Barrister & Principal, o. s., Brno.

Chwalba, Andrzej: 2009. *Polsko 1989 – 2008: dějiny současnosti*. Centrum pro studium demokracie a kultury.

Kaczyński, Piotr Maciej: 2007. *Polskie dylematy wobec nowego traktatu Unii Europejskiej*. Instytut Spraw Publicznych, Warszawa.

Kaczyński, Piotr Maciej: 2008. *Polska polityka zagraniczna w latach 2005 – 2007: co po konsensie?* Instytut Spraw Publicznych, Warszawa.

Klípa, Ondřej: 2004. *Polská politika vůči Ukrajině: vzájemné vztahy*. *Mezinárodní politika*. 6/2004, s. 13 – 15.

Klozar, Alexander: 2010. *Hodnocení německého předsednictví v Radě Evropské unie*. *Mezinárodní vztahy*. 2/2010, s. 99 – 122.

Kol. autorů: 2004. *Polska polityka zagraniczna: kontynuacja czy zerwanie? Dyskusja z udziałem polityków, ekspertów i dziennikarzy*. Fundacja im. Stefana Batorego, Warszawa.

Kubát, Michal: 2000. *Politika v Polsku po roce 1989*. Karolinum: Praha.

Kubát, Michal: 2002. *Polská vláda půl roku poté*. *Mezinárodní politika*. 4/2002, s. 24 – 26.

Kubát, Michal a kol.: 2004. *Politické a ústavní systémy zemí středovýchodní Evropy*. Eurolex Bohemia s.r.o., Praha.

Kubát, Michal: 2005. *Demokracie v Polsku*. SLON: Praha.

Kubát, Michal: 2006. *Vývoj a proměny státního zřízení Polska ve 20. století*. Dokořán: Praha.

Kubát, Michal: 2006b. Koaliční vládnutí v Polsku po roce 1989. In: Cabada, Ladislav a kol.: *Koalice a koaliční vztahy*. Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk: Plzeň, s. 166 – 188.

Kucharczyk, Jacek: 2008. In: Skiba, Alexander – Techau, Jan: *Transatlantic Relations 2009. European Expectations for the Post – Bush Era*. European Policy Institutes Network, No. 20, s. 11 – 12.

Lang, Kai – Olaf: 2006. Vlastenci v Evropě. Polská zahraniční a evropská politika v prvním roce národně-konzervativní vlády. *Mezinárodní politika*. 9/2006, s. 6 – 9.

Majer, Petr: 1998. Vojensko – bezpečnostní aspekty polsko – ruských vztahů. In: Leška, Vladimír a kol.: *Rusko, Polsko, střední Evropa: dědictví minulosti a současnosti*. Ústav mezinárodních vztahů, Praha, s. 73 – 89.

Mojak, Ryszard: 1995. *Instytucja prezydenta RP w okresie przekształceń ustrojowych*. Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej, Lublin.

Mołdawa, Tadeusz: 1995. Parlament w systemie władz naczelnych Rzeczypospolitej. In: Chruściak, Ryszard – Mołdawa, Tadeusz – Wojtaszyk, Konstanty A. – Zieliński, Eugeniusz: *Polski system polityczny w okresie transformacji*. Dom Wydawniczy ELIPSA, Warszawa, s. 153 – 223.

Raciborski, Jacek: 2003. Rząd i administracja rządowa. In: Wiatr, Jerzy J. – Raciborski, Jacek – Bartkowski, Jerzy – Frątczak-Rudnicka, Barbara – Kiliński, Jarosław. *Demokracja Polska 1989 – 2003*. Wydawnictwo Naukowe SCHOLAR, Warszawa, s. 123 – 146.

Řezník, Miloř: 2010. *Dějiny Polska v datech*. Nakladatelství Libri, Praha.

Sajduk, Błażej: 2009. Tradycyjne metody analizy polityki zagranicznej. In: Szczerski, Krzysztof: *Podmiotowość geopolityczna. Studia nad polską polityką zagraniczną*. Rozdział w podręczniku akademickim dla studentów stosunków międzynarodowych Krajowej Szkoły Administracji Publicznej, Warszawa, s. 59 – 86.

Sanford, George: 1999. Parliamentary Control and the Constitutional Definition of Foreign Policy Making in Democratic Poland. *Europe-Asia Studies*, Vol. 51, No. 5, s. 769 – 797.

Smolar, Aleksander: 2006. Polityka zagraniczna Prawa i Sprawiedliwości – próba rzeczywistości. In: Kol. autorů: *Ciągłość i zmiana w polskiej polityce zagranicznej*. Fundacja im. Stefana Batorego, Warszawa, s. 57 – 72.

Stemplowski, Ryszard: 2007. *Wprowadzenie do analizy polityki zagranicznej*. Polski Instytut Spraw Międzynarodowych, Warszawa.

Strmiska, Maxmilián – Hloušek, V. – Kopeček, L. – Chytilék, R.: 2005. *Politické strany moderní Evropy*. Portál: Praha.

Szwarc, Andrzej – Urbański, Marek – Wieczorkiewicz, Paweł: 2007. *Kto rządził Polską?* Świat Książki, Warszawa.

Winczorek, Piotr: 2009. *Ustrój konstytucyjny i proces prawotwórczy*. Institute of Public Affairs, Warszawa.

Wołek, Artur: 2004. *Demokracja nieformalna*. Instytut Studiów Politycznych Polskiej Akademii Nauk, Warszawa.

Zaborowski, Marcin – Longhurst, Kerry: 2003. America's protégé in the East? The Emergence of Poland as a Regional Leader. *International Affairs*, Vol. 79, No. 5, s. 1009 – 1028.

Zięba, Ryszard: 2005. *Wstęp do teorii polityki zagranicznej państwa*. Wydawnictwo Adam Marszałek, Toruń.

Zubek, Voytek: 1997. The Eclipse of Walesa's Political Career. *Europe-Asia Studies*, Vol. 49, No. 1, s. 107 – 124.

Internetové prameny

BBC Czech, dostupné na: <http://www.bbc.co.uk/czech/>

BBC News, dostupné na: <http://www.bbc.co.uk/>

Centrum Badania Opinii Społecznej, dostupné na: <http://www.cbos.pl/>

Česká televize, dostupné na: <http://www.ceskatelevize.cz/>

Dziennik Ustaw Rzeczypospolitej Polskiej, dostupné na: <http://dziennikustaw.gov.pl/>

European Commission, dostupné na: <http://ec.europa.eu/>

Gazeta.pl, dostupné na: <http://www.gazeta.pl/0,0.html>

Gazeta Wyborcza, dostupné na: <http://wyborcza.pl/0,0.html>

Hospodářské noviny, dostupné na: <http://ihned.cz/>

Institut pro evropskou politiku, dostupné na: <http://www.europeum.org/cz/>

Katedra Prawa Konstytucyjnego Uniwersytetu Warszawskiego, dostupné na:
<http://www.prawokonstytucyjne.wpia.uw.edu.pl/>

Ministerstwo Spraw Zagranicznych, dostupné na: http://www.msz.gov.pl/pl/p/msz_pl/

Newsweek. pl, dostupné na: <http://www.newsweek.pl/>

Oficjalni portal Informacniho centra o NATO, dostupne na: <http://www.natoaktual.cz/>

Oficjalna strona Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej, dostupne na:
<http://www.prezydent.pl/>

Państwowa Komisja Wyborcza, dostupne na: <http://pkw.gov.pl/>

Platforma Obywatelska, dostupne na: <http://www.platforma.org/pl/platforma/>

Polityka.pl, dostupne na: <http://www.polityka.pl/>

Portal Spraw Zagranicznych, dostupne na: <http://www.psz.pl/>

Pražský hrad, dostupne na: <http://www.hrad.cz/>

Sejm Rzeczypospolitej Polskiej, dostupne na: <http://www.sejm.gov.pl/>

The White House, dostupne na: <http://www.whitehouse.gov/>

TVN 24, dostupne na: <http://www.tvn24.pl/>

U.S. Department of State, dostupne na: <http://www.state.gov/>

Wiadomości w Onet, dostupne na: <http://wiadomosci.onet.pl/>

Wirtualna Polska, dostupne na: <http://www.wp.pl/>

Wprost, dostupne na: <http://www.wprost.pl/>

Zprawy iDNES.cz, dostupne na: <http://zprawy.idnes.cz/>

Resumé

When the communistic regime in Poland was over in the 1989, Poland had to changed its institutional system. They approved several constitutional laws over a few years and established the new presidential powers in the foreign policy.

In the period from 1989 to 2012 there were voted in all four polish presidents. They more or less successfully took in strong or weak powers in the foreign policy in Poland.

My dissertation discuss the presidential role in foreign policy in Poland.